

VIGILIA

SZERKESZTI
SÍK SÁNDOR

RADÓ POLIKARP
KÁRPÁTY CSILLA
VÁROSI ISTVAN
KONCZ LAJOS
BOHUNICZKY SZEFI
TELEK GYÖRGY
MIHELICS VID
írásai

1954 AUGUSZTUS

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
Nagyasszonyunk mennyei dicsősége és méltósága	393
<i>Radó Polikárp</i> : A XX. század szent tanítója	395
<i>Kárpáty Csilla</i> : Ruralia (Vers)	405
<i>Városi István</i> : Méz és tej (Vers)	406
<i>Koncz Lajos</i> : Keresztény lélekújulás és a Szeplőtelen Szűz ...	407
<i>Bohuniczky Szefti</i> : Gyászolók (Elbeszélés)	413
<i>Telek György</i> : Nem történt semmi (Vers)	420
<i>Mihelics Vid</i> : Esmék és tények	421
A kis út	430
N A P L Ó :	

A katolikus liturgia (432); Akik az ómagyar Mária-síralmákat énekelték (435); Ceylon nyelvi problémái és a katolikusok (436); Ami a homok felett épül — s ami a homok alatt van (438); Négy új katolikus könyv (440); A prédikátor küldetése (442); Szőnyi István gyűjteményes kiállítása (444); A Philothea Magyarországon (446); A Nagy Szótár ügye (446) 432

Felölös szerkesztő és kiadó:

Sik Sándor

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152 címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzi meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-u. 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

NAGYASSZONYUNK MENNYEI DICSÓSÉGE ÉS MÉLTÓSÁGA

Az olvasóban mindennap imádkozzuk, hogy Jézus édesanyját a mennybe felvette és ott megkoronázta. Nagyboldogasszonykor ezt az egybefonódó kettős eseményt ünnepeljük. Nem is olyan régen a dogma ünnepélyes kihirdetésének nemcsak tanúi, hanem kérésünk révén részesei is voltunk. Hogy azonban ez a dogma magán a történeti eseményen kívül mit is jelent igazában, azt nem igen szoktuk végiggondolni; beérjük annak a tudomásulvételével, hogy mi történt Máriával, talán meg sem kísérelve annak az átértését, hogy mivé lett Mária, amióta az égben van. Legfeljebb csak valamelyes homályos elképzelés-kig jutunk el: ég, trón, korona, stb. Pedig a hit igazságaiban az ilyen képzelgések inkább eltorzítanak és eltakarnak, mint kifejeznek és megvilágítanak.

Szentséges Atyánk itt is segítségünkre van: Mária „az égben testestül-lelkestül dicsőségben visszfénylik és Fiával együtt Vele egyként királykodik.” (A „Mystici Corporis” enciklika befejező része.)

A kegyelem élete itt a földön kezdődhetik, de teljessé csak az égben válik: ott nyilvánul ki, hogy mivé is lesz az ember tulajdonképpen, amikor a kegyelemben Isten gyermeke lett (1 J. 3, 2). A megszentelő kegyelem istenfiúság, az isteni természetben való részesség (R 8, 14-17; 2 P 1, 4), merész, de igaz szóval: átistenülés. Ahol pedig az istenség a maga valóságában valamiképpen észrevehetővé válik, azt mindig fényesség, tündöklés, ragyogás jelzi. Isten ugyanis a

világosság (1 J 1, 5), ezért jelenlétének a bizonyossága a dicsőség, amiről főképpen az Öszövet-ség könyvei beszélnek oly szemléletesen. Ebbe a dicsőségbe merül a teremtmény az istenközel-ség révén, alapvetően már a megszentelő kegyelem által; ettől ragyogott kibírhataatlanul Mózes arca az Istennel való beszélgetés után (Ex 34, 29), ettől rettennek meg az apostolok Urunk színeváltozásakor (Mt 17, 2). És ez csillan fel néha ártatlan gyermekek, szent emberek tekintetében már itt a földön.

Istennek ez a dicsősége végtelen; mindenki ebből részesedik a neki adott kegyelmek és saját érdemeinek — azaz végeredményben Isten adományozásának — a mértéke szerint. Senki sem ragyoghat tehát másként isteni dicsőségben, csak egyedül a rája kiadott isteni fényességet visszacsugározza. Mint ahogy a hold fénye, bármilyen kedves és szép is, bármennyire sajátosan az övé is, mégis csak a nap ragyogásának a hűsége és alázatos visszaverődése.

Igy van ez Máriánál is: Isten végtelen dicsősége, szépségének a fénye senkin sem verődik ki oly teljességben, mint Őrajta, senkit sem tesz oly elragadóan kedvessé, mint Őt. Ezért Mária minden üdvözült örömeének is oka: benne mindenki gyönyörködik, Őrá mindenki ráteking. A hold látszik az égen, de nem minden csillag; sőt még akkor is látható halvány szépsége, amikor a nap sugárözöne minden más égitestet észrevéltlenül tesz. Isten a mennyország napja: annyira besugározza és kiemeli

Máriát, hogy mellette sok mindenki másról meg lehet feledkezni az égben, sok más észrevétlenné válik az egyes üdvözültek számára. Aki azonban Istent látja, annak Máriát is látnia kell, még ha rajta kívül esetleg senki mászt nem is látja.

Igy van ez most, amikor testének dicsőségében még ő az egyetlen teremtmény az égben. De így lesz a megdicsőült testek mondhatatlan sokaságában is; azoknak gondolhatatlan szépségében is Ő lesz a legszebb, az összehasonlíthatatlanul szép, az egyetlen igazán szép.

A szentek a mennyei dicsőségben Krisztus sorstársai, osztályosai. Ugy akarta, hogy ahol Ő van, szolgál Vele legyenek (J 12, 26; 17; 24); hogy akik Általa győztek, Vele együtt trónon üljenek (Ap 3, 21).

Krisztus ugyanis semmit sem tart meg magának; ami Neki kijár, azt mind megosztja azokkal, akik Isten örök választása, a nekik adott kegyelem és érdem révén az Ővéi lettek. Ezek az égben valamennyien együtt királykodnak Krisztusukkal, ahogy az Egyház a trentói zsinaton ünnepélyesen tanítja (D 998) és ahogy maga a Szentírás is kifejezetten mondja (Ap 6, 10).

Amit persze minden egyes üdvözültől lehet mondani, azt felfokozott és egyedülálló értelemben kell Máriáról mondanunk: senkit Isten olyan szoros Krisztusközelségre, annyi kegyelemre, annyi érdemszerzésre nem választott, mint Őt. Jézusával való páratlan kapcsolatai annyira kiemelik, annyira Fia mellé emelik, hogy Fia címén Ő az üdvözültek között a királyok királynője és az uralkodók urnője.

Királykodni annyit jelent, mint a közösség élén állva a közösség életének irányt adni, ebben a közösség tagjainak a szolgálatát elfogadni és mindenkit a közösség életében betöltött szerep szerint megjutalmazni.

Hogy Mária az égben miképpen királykodik, arra következtethetünk abból, amit itt a földön látunk: hiszen az égi élet csak a földinek a beteljesedése.

Nincsen senki, akire a keresztény közösségben annyi élet vetl volna már irányt, mint Máriára. Aki ugyanis Krisztusra irányt vesz — (ennyit jelent kereszténynek lenni!) — hacsak sajnálatos elvakultság nem zavarja tekintetét, mindjárt Máriára is kifejezetten célt vesz. Aki pedig igazán Krisztus felé törekszik, előbb-utóbb Máriára is emeli szemét és nem csak az örökkévalóságban talál Rá. Sőt, a legelőbb Mária által vesznek magára Krisztusra is irányt, hogy így könnyebben és biztonságban célba jussanak.

Nincsen senki, akinek a szolgálatára annyian szentelnék magukat, mint a Szűzanyára: övé mindnyájunk lelkes szeretete, csak ő lehet minden nő eszménye, csak ő biztosítja minden férfi tisztetét a női nem számára. Mindnyájunk édesanyja, nemzetek nagyszőnye, a legbuzgóbb lelkek Urnője.

Nincsen senki, aki annyira tudna bennünket bőkezűségben jutalmazni, mint Akiről még sohasem lehetett hallani, hogy bárkit is eszerben hagyott volna, aki csak egyetlen fohással is fordult feléje. Mária mindnyájunk számára élet, édesség, reménység, édesanyjai jószág, most is, de főképpen halálunk óráján.

Takács József

A XX. SZÁZAD SZENT TANÍTÓJA

Augusztus havában, Szent István napján lesz az első nap, hogy Sarto Giuseppe, Szent X. Pius tiszteletére a Világegyház az első ünnepet megüli. És ez a nap mindössze negyvenedik évfordulója annak, hogy a hetvenkilenc éves aggastyán az első világháború harmadik hetében bánattól megtört szívvel eltávozott az élők sorából. 1951 június 3-án avatták boldoggá és három esztendő múlva, május 29-én már szentté avatta őt e néven második utóda, félmillió ember jelenlétében a Piazza San Pietro fenséges colonnái között. A Te Deum, mely a sokaság ajkán a szenttéavatás liturgiája után felecsendült, mint minden szenttéavatásnál, ezúttal is nagyon sokat mondott: nem többet és nem kevesebbet, mint azt, hogy századunk megkapta a keresztény élet szent tanítómesterét. Tanítót nem csupán abban az értelemben, ahogyan mindenki a Legfőbb Tanító, Péter katedráján, hanem abban is, hogy emberi valóságában is a legfontosabbat tanította, a szent és egyszerű életet. Ezerszáz év alatt mindössze négy pápa lett kanonizált szent, IX. Leó, VII. Gergely, V. Celesztin és V. Piusz, hetet avattak boldoggá és majd négyszáz év mult el anélkül, hogy a világegyház trónusán az oltárok tiszteletére emelt főpap tilt volna.

Korunknak jutott a dicsőség, hogy újra eleven szent termett meg a Szentlélek érlelő kegyelmével az Egyház kertjében, aki rendkívül súlyos nehézségekkel küzdő, de fényes korszaknak lehetett tanítómestere. Külön öröme jelenkorunknak, hogy az első szent pápa négyszáz év óta nem a hatalmasoknak, gazdagoknak és művelteknek soraiból, hanem a népi mélyrétegből került ki; pályája sem egyházi diplomácia és uralkodás volt, hanem szakadatlan szolgálat.

Garrigou-Lagrange mondja, hogy három formája van az életszentségnek: vannak lelkek, kikben az erős akarat dominál, küldetésük Istent szeretni és megszerettetni. Ilyenek voltak Illés próféta, Antiochiai Ignác vértanú-püspök, Assiszi Szent Ferenc, Borroméi Szent Károly. A második csoport azoké, akikben az értelem áll élvonalon: hivatásuk az isteni világot megismerni; ezek a kontempláció lelkei, akik nagy áttekintésekre képesek és missziójuk Istent az emberekkel megismertetni. Ilyen volt Szent Agoston és Aquinói Szent Tamás. A harmadik azoknak a csoportja, akiknek hivatása Istent szolgálni a mindermapi kötelességekhez való hűség által; a jó keresztényeknek többsége ehhez a csoporthoz tartozik, például felhozhatjuk Loyolai Szent Ignácot és Liguori Szent Alfonzot.

Szent X. Pius kételked kívül a harmadik csoportba sorolhatjuk: egész életével a gyakorlati tevékenységet szolgálta a mindennapi kötelességeknek tökéletes teljesítésével.

Vicarius amoris Christi

Szent Ambrus mondja a papról, hogy ennek kell lennie, azaz legyen „Krisztus szeretetének helyettese”; azt az emberszeretetet, mely a Megváltó szívében lüktet, a papnak kell az emberek felé

sugároznia. Az az ifjú pap, aki küzdelmes ifjúkor után, — mikor szülőfalujából a lombard síkság egyik szomszéd városkájába naponta öt kilométert tett meg oda-vissza a latin iskolát látogatva —, 1858-ban első miséjét mondta szülei és nyolc testvére jelenlétében, ezt valósította meg maradék nélkül. Huszonhárom és fél éves volt akkor, midőn az ujmise után néhány nappal egy kis faluba, Tomboloba, helyezték káplánnak. Nem elégedett meg az-
zal, hogy a szakrális papi kötelességeket végezze, bár ezekből is kijutott neki bőven, mert fölöttébe éppen beteg volt, mikor ő állását elfoglalta. Mindenkit meglátogatott, a szegényeket istápolta, a betegeket, ha úgy fordult, saját maga is ápolta. Néhány nap múlva már észrevette, mennyire műveletlen ez a falusi nép: analfabéta volt. Ő anélkül, hogy tudta volna, új intézményt: saját szobájában iskolát *alapít*, és sajátkezűleg tussal feketített rajzlapon tanítja a népet, írni-olvasni. Kilenc évig működött itt s a falusiak még pápa korában is Don Bepinek, Jóska papnak hívták. De sok munkája közepett soha nem hanyagolta el, sem akkor, sem később az imádságos lelkiéletet, és mindig nagyon gondosan készült a szentbeszédre, sokat olvasta a Szentírást, és a szentatyákat, nagyon egyszerűen beszélt, a barokk korból maradt szóvirágos stílust teljesen elvetette; beszédeit ezért nagyon szerették és sokszor hívták másfelé is prédikálni és gyóntatni.

Újabb kilenc évig Salzanóban volt esperes-plébános, a falubeliek meglehetősen ellenzése mellett, mert jól tudták róla, hogy apja szegényparaszt és foltozósabó, és rangosabb embert óhajtottak. El is indult egy küldöttség az ujdonsült plébánoshoz, hogy megnézzék és kifogásaikat előadják; Sarto azonban szeretettel fogadta őket és mindjárt bort hozatott, hogy a kedves látogatókkal koccinthatson. Hosszú ideig beszélgettek, közben beteghez is hívták; ő biztatta őket, érezzék jól magukat, s midőn visszaérkezett a betegtől, még mindig ott találta őket, immár egészen megbékélve.

Hamar megszerették. Itt azonban már nem hívták Don Bepinek; ebből a korból való fényképén már kemény ráncot látunk homlokára róva: rengeteg nyomort, testi és lelki bajt látott az életben.

Felismerve hiveinek elhagyatottságát, naponta tíz-tizenkét órát töltött közöttük s így alig jutott ideje az alvásra. Egészsége azonban pompásan birta az erőfeszítéseket. Korántsem elégedett meg a szoros értelemben vett papi kötelességek teljesítésével; mindennapi feladatának tartotta, ott segíteni, ahol baj van. Fáradhatatlanul járta hívei házáit; akkor, amikor a látogatás még nem volt pasztorációs eszköz, elkészítette ügyirataikat, közben járt értük a hatóságoknál és ha szükség volt, betegeiket is ápolta. Midőn 1873-ban kitört a nagy kolera-járvány, nem korholta két káplánját, mert nem érezték magukat elég erősnek ahhoz, hogy a betegeket látogassák; egymaga járt hozzájuk, és a legriasztóbb szolgálatokat is elvégezte, ha kellett.

Kilenc évi plébánosi működése elég volt ahhoz, hogy püspöke észrevegye, milyen igazgyöngy van egyházmegyéjében, és a fiatal esperest kinevezte székhelyén, Trevisóban kanonokká.

Szeretetszolgálat az előljáróságban

„Előljárává tették? Ne légy felfuvalkodott, légy olyan, mint egy közülünk, és viseld gondjukat!” — mondja a Szentírás. Giuseppe Sarto pályája immár emelkedni kezd, ő azonban egészen a világegyház trónusáig itt is a mindennapi feladatot látta maga előtt, melyet szerető szívvel és maradék nélkül teljesítenie kell. Kilenc esztendeig volt kanonok egyházmegyéjének székvárosában (1875—1884). Akkoriban a kanonok Itáliában már nem volt „úr”, az egyházi birtokot másfél évtizede szekularizálták. Szerény és egyszerű megélhetés — de más soha nem kellett neki, ezt pedig megkapta. A kanonokság csak külső keret volt, mert szemináriumi előljáró lett, a kispapok lelkivezetője, spirituális, majd a papnövelde igazgatója, egyben mindvégig teológiai tanár, bár doktori fokozata nem volt. Már ekkor kitűnt, mily bámulatosan gyorsan tud alkalmazkodni az egészen új körülményekhez. Szerefe, jósága, egyszerű és valódi jámborsága mindenkinek tetszett. Mindent tudott tanítani, ha kellett, s ha egy tanárt helyettesíteni kellett, mindig ő volt ott, akár hittudományt, egyházjogot, bölcseletet, latint, görögöt, vagy mértant kellett tanítania.

Ebben az időben lett a trevisói püspök általános helytartója. Szemináriumi munkáját nem hagyta abba ekkor sem. Don Bepi, a szegények embere halotthalvány lett, mikor püspöke 1884-ben kora reggel egy napon átadta neki a pápa pergamen levelét, melyben mantovai püspökké nevezte ki. Sehogy sem tudta megérteni, hogy ő csakugyan püspöknak való. Szabódása hiábavaló volt, ki-nevezését el kellett fogadnia. Újabb kilenc éves működés következett ekkor a mantovai püspöki katedrán (1884—1893). Tizennégy éve volt ekkor, hogy az egységes Itália megszüntette az Egyházi Államot; az új olasz állam és a hivatalos egyházi vezető körök között feszült volt a viszony. Az új püspök két elődje kénytelen volt ezért püspöki székét otthagyni, a szeminárium is zárva volt. X. Pius angyali ártatlanságában nem értett a politikához, és éppen ezzel aratott sikert. Levelet írt a városi tanácsnak, hogy csak lelkipásztor akar lenni, semmi más. „Annak a vallásnak vagyok a szolgálója, amelynek zászlaja a béke zászlaja és törvénye a szeretet” — írta levelében, melyben arról is biztosította a tanácsot, hogy mi sem törődik szegénységével és csak a lelkek érdekét tartja szem előtt.

Pásztorlevelében közölte hűveivel, hogy Isten, aki játszva intéz el mindent a világegyetemben, nem ritkán a legkevesebb alkalmas személyeket választja ki, hogy ellássák a legnehezebb hivatalokat, de fényességével elárasztja őket és ha akar, nagyot tud velük véghezvinni. Mint majd pápasága idején, működésének fő célja most is ez volt: mindeneket megújítani. Az egyidő óta szünetelő szemináriumot megnyitotta; az első három évben ő maga volt rektora és egész püspöksége alatt ő tanította a legfontosabb tárgyat, a dogmatikát. A kis-szeminárium tanmenetét átdolgozta és az állami tanmenethez alkalmazta. Nem mult el nap, hogy ne lett volna kispapjai között. Leírhatatlan az a tiszteletteljes szeretet, mellyel fiai csüngtek rajta. Nagyon jellemző, hogy minden

nagy eszme, melyet pápasága idején a világegyházban valóra váltott, már ekkor lelkében izzott.

Akkoriban világszerte, de különösen Itáliában nagyon világias volt a templomi énekkarok éneke, melyet gyakran kísért a szentnek cseppet sem mondható instrumentális zene. Az új püspök, a régi egyházi énekhez, a szinte teljesen ismeretlen gregoriánhoz akart visszatérni, melynek kultuszát pápa korában elsőnek rendelte el. Senki sem volt azonban, aki ezt a munkát vállalhatta volna. Sarto püspök tehát ugyanazt tette, amit egy lelkes káplán, vagy fiatal plébános szokott: maga szervezte meg kispapjai között az énekkart. Szép hangja és jó hallása volt, mélyebb zenei képzettség nélkül; annyira magára hagyták, hogy a kótákat is maga készítette és húzta le éjjelenként kezdetleges sokszorosítógépén; a hektográfán.

A szeminárium után legtöbbször egyházmegyéjével törődött. Mindjárt működése elején két év alatt végigvizitálta; éles szeme mindent észrevett; atyai szeretettel nyúlt a bajok gyökeréhez, de megértő lélekkel ügyelt, hogy a pislákoló mécesest egészen ki ne oltsa s végkép össze ne zúzza a törött nádszálat.

Egyszerű ember maradt, mint püspök is; három hajadon nővére vezette a háztartást Mantovában, majd később Velencében is. Mikor megkérdezték tőle nővére, mit kell ezentúl főzni, hogy immár püspök lett belőle, azt felelte, hogy sem többet, sem kevesebbet, mint eddig. Nővérei azonban hamar rájöttek, hogy az egyszerű étrendet bőven kell elkészíteniök, mert ahány pap megjelent előtte, azt tüstént meghívta ebédre. Nem szerette az ünnepélyes fogadtatásokat; sokszor jelent meg órákkal a fogadtatás előtt észrevétlenül a bérálás reggelén a templomban, hol azonnal beült a gyónatószékekbe. Mikor azután lobogó templomi zászlókkal készülődtek a püspök fogadtatására, megnyílt a gyónatószek ajtaja és a püspök vidám mosollyal hárfította el az ünnepélyes fogadtatást. Székvárosában nem múlt el nap, hogy minden nap ne gyónatott volna. Betegeket is látogatott, különösen, ha makacs betegek nem akarták a szentségeket fölvenni, ami abban az időben sokszor előfordult. Minden bizonnyal életszentségének kiváló jele, hogy szavára mindenki meggyőnt, még a legmegrögzöttebb bűnös is. Jóságos szeretete itt Mantovában is tovább izzott; udvari papja kiszabta neki az összeget, melyet a szegényeknek adhat, hiszen nagyon csekély volt a jövedelme. Ám ez a pénz rendszerint már az első napokban elfogyott, mert mindenkinek adott. Nem restelte tehát a koldulást sem és mert tudták, hogy nála minden jó helyre megy, adtak is neki, akik tehették.

1893-ban bíboros lett és velencei pátriárka. Tíz esztendő bíboros-pátriárkai működése ugyanúgy folyt le, mint püspöki tevékenysége. Mindenki szerette, mindenkivel jól tett, mindenkinek lelkiatyja volt.

Szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy mindenkit személyesen fogadjon és ebben nem ismert tréfát. Egyszer hangos szóváltást hallott; egészen fiatal udvari papja nem akart eléje engedni egy öreg asszonyt. Rögtön kinyitotta az ajtót, egyetlen pillanat alatt felmérte a helyzetet és nagyon elkomolyodott. „Jegyezd meg magadnak — mondta neki — ez most utoljára történj; vedd tudomásul, minden gyermekemet magam akarom fogadni!” Azután meg-

hallgatta az öregasszonyt és teljesítette kérését. Az diadallal vonult ki és így szólt az utcán várakozó rokonához: „No látod, mennyivel könnyebb egy bíborossal beszélni, mint az ilyen fiatalokkal, akik semmit se tudnak a tisztességről!”

A pátriárka pápa lesz

Hatvannyolc éves volt, mikor 1903 július 20-án XIII. Leó meghalt. Mikor a konklávéra indult, ő maga gondolta legkevésbé, hogy valaha pápa lehet belőle, és senki más sem tartotta ezt valószínűnek. Mikor a konklávé megnyílt, egy francia bíboros-érsek ült mellette, aki franciául szólította meg. Sarto bíboros latinul mondta neki, hogy nem ért franciául. „Nos — felelte neki a francia bíboros — akkor önből nem lehet pápa!” Szellemes tréfának szánta ezt, s a velencei pátriárka mosolyogva felelte, hogy — hála Isten — ezt ő is tudja. Hiszen nevét sem igen ismerték. Egész életében csak lelkipásztor volt. Papjait, kispapjait és híveit gondozta, semmi másra nem ért rá. Nem értett a diplomáciához, nem voltak politikai kapcsolatai és nem ismerte az egyházkormányzat nehéz és bonyolult útjait.

Hogy mégis pápa lett, azt annak köszönheti az Egyház, hogy a választók nem tudtak megegyezni. A két világtávlatokban gondolkodó jelölt, Rampolla és Gotti bíboros, lassankint mindinkább háttérbe szorult, s a Szentlélek bölcs irányítása a csiszolt elméjű diplomaták helyett az egyszerű és alázatos lelkipásztorra hívta fel a figyelmet. Egyre több szavazatot kapott, míg végre a konklávé negyedik napján fehér füst jelezte a rómaiaknak, hogy van pápájuk. Nagy volt a meglepetés, mikor a világ megtudta, hogy az igénytelen velencei bíboros lett az új egyházfő. A választott maga is szinte kétségbeesett. Percekig nem jutott szóhoz, lehajtott fővel, pergő könnyekkel állt. Midőn megkérdezték, vállalja-e a pápaságot, így felelt: „*Accepto in crucem* — elfogadom keresztemnek!” 1903 augusztus hó 4-én délelőtt történt.

A meglepetés azután folytatódott, amikor kiderült, hogy a mosolygó arcú, szelíd aggastyánban mily akaraterő van.

Rampolla nem vállalta a bíboros-államtitkárságot. X. Pius, a konklave titkárá, Merry del Val-t, bízta meg egyelőre az államtitkárság vezetésével, majd még a november 9-i konzisztóriumban kinevezte a fiatal prelátest bíboros-államtitkárnak. Sokan kockázatosnak és mindenképen szokatlannak tartották ezt az egészen szerencsés választást, melynek okát egy magánbeszélgetésben maga X. Pius adta meg: „Őt választottam, mert polyglotta (sok nyelvet beszél). Angliában született, Belgiumban nevelkedett, spanyol a nemzetisége és Itáliában lakik. Diplomátának a fia s ő maga is diplomata. Ismeri az összes országok problémáit. Igen szerény és valóságos szent. Reggelenként idejön hozzám s a világ minden kérdéséről felvilágosít; azután meg nincs senkivel semmi kompromisszuma.”

Tizenegy évig volt pápa és többet tett a gyakorlati lelkipásztorkodás szempontjából, mint összes elődei századokon keresztül. A huszadik század új egyháztörténelmének alapjait ő rakta le minden téren. Trónralépési enciklikájában kijelentette: „Mi sem-

mi más nem akarunk lenni, és Isten segítségével nem is leszünk mások az emberi társadalom előtt, mint annak az Istennek szolgálója, akinek nevében uralkodunk." Ebben a körlevelében körvonalazta először pápai működésének jelmondatát:

Instaurare omnia in Christo

„Mindent megújítani Krisztusban! Csodálatos az a megújítás, mely X. Pius pápasága nyomán kelt ki Egyházunkban s mely most termi százszoros gyümölcsét. A Magvető szerepét szánta neki a gondviselő Isten. A legtöbb esetben nem érthette meg azt, hogy saját szemével is láthassa munkájának eredményeit. Annál inkább kell csodálnunk ezt az előrelátó tevékeny munkát, mely az Egyház életét legbelső mélyein ragadta meg. Bámulatos a gyorsaság is, amellyel rövid tizenegy éves pontifikátusa alatt ezt a magvetést elvégezte. Pedig a különben makkegészséges hatvannyolc éves férfit mindjárt pápasága első hónapjaiban ágyhoz szegte a betegség.

A sajtó felhasználta az esetet, hogy színes riportot írjon arról, hogyan látták el a pápát a „haldoklók szentségeivel”, éjjel, fátyalfény mellett. X. Pius pedig elrendelte, mondják meg mindenkinek, a pápa minden nap áldozik betegágyában, mint minden jó papnak tennie kell, bár vannak papok, akik egészséges állapotban minden nap miséznek, de mihelyt megbetegsznek, alig lehet meggyőzni őket arról, hogy a papi lélek számára igenis szükséges a napi szentáldozás. Csakhamar felépült, és mint akinek nem sok ideje van hátra, az Egyház belső megújulását gyors egymásutánban megjelenő gyakorlati rendelkezésekkel kezdte el munkálni.

Pápaságának első évében, 1903-ban, korszakalkotó intézkedése volt a Szent Cecilia napján, november 22-én, kiadott egyházzenei törvénykönyv, a „*Motu proprio*”. Bár nagyon sok pápai rendelkezés a *Motu proprio*-műfajhoz tartozik, *par excellence* ezt nevezik egyszerűen így, annyira nagyfontosságú. A *Motu proprio*-nak komoly előzményei vannak. Itáliában is — igaz, csak kevés választott lelkében — lassan utat tört az a meggyőződés, hogy a templomi zene rendkívüli módon elvilágiasodott. Franciaországban ekkortájt már dolgoztak a solesmesi szerzetesek a gregorián ének eredeti formájának visszaállításán, kiadva ennek tudományos alapjául a forrásokat a hatalmas *Paléographie Musicale* című vállalkozásban. Sarto József kezdettől fogva a helyes egyházi ének mellé állott; már káplán és plébános korában egyházi énekkart, schola cantorum-ot alapított; mit tett püspök korában, már láttuk. Nagy érdeme, hogy ő fedezte fel Lorenzo Perosit, a klasszikus polifónia nagymesterét, és pátriárka korában megtette a San Marco karnagyának, pápa korában pedig végig ő volt a Capella Sistina vezetője. Már pátriárkátusa első évében pásztorlevelet adott ki *Musica sacra* címmel, melynek nagy jelentőségét mi sem emeli ki jobban, mint hogy az 1953-ban kiadott római liturgikus dokumentációs gyűjtemény (*Documenta pontificia ad instaurationem liturgicam spectantia*) ezzel a velencei körlevéllel kezdődik. Már itt megtalálhatók azok az alapelvek, melyek mellett a pápai *Motu*

proprio lándzsát tör: „Az egyházi zenének szoros egységben kell állania a liturgiával és a szent szöveggel, épp ezért azoknak gondolatvilágából kell táplálkoznia, tehát: szentnek, jónak, katolikusnak kell lennie.” A *Motu proprio* sokkal több, mint egyszerű egyházzenei törvénykönyv; a liturgikus megújulásnak is alapvető elindítója. Négy évvel később X. Pius megkoronázta ezt a művét azzal, hogy a solesmesi kutatások alapján az új Vatikáni graduálében és antifonáriumban kiadatta az eredeti dallamú gregorián énekek kottáit.

Ugyancsak nehéz feladat

„*Arduum sane munus*” címmel alig néhány hónap múlva, 1904 március 19-én, védőszentjének, Szent Józsefnek napján, kinek különben litániáját is ő írta és rendelte el, óriási horderejű intézménynek rakta le az alapjait: elrendelte, hogy az egyházjogot kodifikálják.

Hétszáz esztendő múlt el azóta, hogy Gratianus, a kamaldoli szerzetes a *Decretales*eket kiadva, az első jelentős egyházi törvénygyűjteményt megszerkesztette. Azóta számtalan új törvény és rendelkezés jelent meg, egymásnak akárhányszor ellentmondó törvények néha szinte kibogozhatatlan szövevénye; tudósnak kellett lennie, hogy valaki véleményt mondjon sokszor oly ügyekben, amelyek magukban véve nem is lettek volna annyira nehezen megoldhatók.

A bizottság, melyet ő hívott életbe, elkezdte hatalmas munkáját, és tizennégy évi működés után, X. Pius halála után, 1918-ban megjelent az új, áttekinthető, világos jogászai remekmű: a *Codex Juris Canonici*, s mely azóta is szabályozza egyházi életünk folyását, és minden bizonnyal évszázadokig érvényben is marad. Az egyházjog terén másik nagyfontosságú alkotása a pápaválasztást újraszabályozó alaptörvény, mely a kánonjogi kódex függelékében található meg.

A nagy munkában 1908 óta résztvevett egyre fokozódó jelentőséggel Serédi Jusztinián, kit X. Pius személyesen is ismert. A magyarokat azzal is megtisztelte a szent pápa, hogy Rómában egyszerre három magyar püspököt személyesen szentelt fel, köztük Prohászka Ottokárt, és hogy 1905-ben boldoggá avatta a három kassai vértanút, Körösi Márkot, Grodecz Menyhértet és Pongrácz Istvánt.

Ha X. Pius semmi mászt nem tett volna, mint az egyházjog kodifikálásának elrendelését, akkor is századokra emlegetnék nevét. Am sokkal jobban érezte a lelkek iránti szeretetet, hogysem csupán jogi rendelkezésekkel megelégedhetett volna. Pontifikátusának második évében, 1905 április 15-én, jelent meg a hitoktatást szabályozó rendelkezése (*Acerbo nimis*), melyben elrendelte, hogy az olyan országokban, ahol nincsen hitoktatás, minden vasárnapon a templomban tartsanak ilyent. „Ha napjainkban sokan veszítik el hitüket — írja körlevelében — nem a tudomány előhaladását kell okolni ezért, hanem a hitben való nagy tudatlanságot. Innen

van, hogy ahol jobban uralkodik a tudatlanság, ott út nagyobb sebeket a hitetlenség." Megható a szent pápa személyes példája, melyet bizony nem mindenki nézett jó szemmel: vasárnaponként csoportokba osztva fel a római plébániákat, a Vatikán legnagyobb termében délután maga magyarázta a mindig nagy számban megjelenő híveknek az Isten ígését. Egyszerű emberek, felnőttek, gyermekek gyűltek össze köréje; azok, akikkel oly szívessen beszélgett a főpap korábban is nyelvjárásukon s akiket még Velencében is meg-megszólított hálójuk vagy gondolájuk mellett.

Ennél azonban még sokkal jelentősebb apostoli írást adott ki ugyanezen évben, 1905 december 20-án, a gyakori, sőt mindennapi szentáldozásról (*Sacra Tridentina Synodus*). Abban az időben, ötven évvel ezelőtt még nem tartották megengedhetőnek a napi szentáldozást, papnöveldekben is átlag hetenként csak egyszer áldoztak, ugyanígy a zárdákban is; világi emberek közül a buzgóbbak havonként egyszer. A pápa új rendelkezése kijelentette, hogy „Jézus Krisztus és az Egyház óhaja az, hogy a keresztények naponként járuljanak a szentáldozáshoz,” hogy „a Szentség által Istenhez kapcsolódjanak és belőle erőt merítsenek az ösztönös vágyak ellen, le tudják mosni a naponként előforduló bocsánatos vétkeket, s el tudják kerülni a súlyosabb bűnöket, melyekre oly hajlamos az emberi gyarlóság.” Mindenki lehet napi áldozó, az is, aki házaseletet él, bár ezt századok óta sokan tagadták. X. Pius végleges döntést hozott ebben a kérdésben, valamint abban, hogy az áldozás nem jutalom a teljesen tökéletesek számára, hanem éppen a gyengék számára az erő forrása. A napi szentáldozáshoz semmi más nem kell, mint „a kegyelem állapota, azaz hogy halálos bűnöktől ment legyen az ember; azután a helyes szándék, hogy nem szokásból, hiúságból vagy emberi tekinetből áldozzék valaki, hanem azért, hogy Isten tetszését nyerje el.” Ez a rendelkezés tette századunkat az Eucharisztia századává és X. Piuszt az Oltáriszentség pápájává.

Még egy akadályt le kellett a pápának győznie ezen a téren: hiába tárta fel a tabernákulum ajtaját, még mindig akadtak, akik az Úr előtt legkedvesebbeket, a gyermekeket távol tartották. X. Pius rendelkezését ezért 1910-ben kiadott utasításával egészítette ki („*Quam singulari*” dekrétum), melyben elrendelte, hogy a gyermekeket már hétéves kortól, vagy akár korábban is a szentáldozáshoz kell bocsájtani. Nálunk akkoriban csak tízéves gyermekek áldozhattak először, Francia- és Németországban ellenben igen sok helyen csak 13–14 éves korúak.

Az év „instaurációja” nem merült ki ezzel a három dokumentummal; ugyancsak 1905-ben látott napvilágot az oly nagy jelentőségre emelkedett *Actio Catholica* alaptörvénye, a június 11-én kibocsátott *Firmo proposito* kezdetű apostoli körlevél.

Korbáccsal kezében.

A pápának is követnie kellett a példát, amelyet Krisztus adott, ha kell, korbáccsal rendet teremteni. Akkoriban ugyanis a modernség jelszava alatt papok és teológiai tanárok között szellemi

mozgalom keletkezett, mely az Egyházat alapjában: hitében támadta meg, a régi dogmákat elavultaknak tartotta és az emberi értelem próbakövének vetve alá, belülről üresítette ki őket. Ha kevésbé erőlyes pápa foglalja el a világegyház őrhelyét, talán akkora szakadás keletkezik Krisztus varratlan köntösén, mint négyszáz évvel azelőtt a hitújítás korában. X. Pius azonban már régen észrevette a rendkívül fenyegető veszélyt. Még mantovai püspök korában előadást tartott a francia modernisták vezetője, Alfred Loisy ellen. Az említett Loisyt, George Tyrrellt, akkor még jezsuitát, Houtint, Le Royt és másokat nagyon sokan ünnepeleék, mint a modern katolicizmus zászlóvivőit, pedig a legmegtévesztőbb eretnekségeket hirdették, az Egyházzól, a Szentírásról, sőt Krisztusról is.

A szelíd pápa kíméletlenül lesújtott. 1907 július 3-án tette közze a *Lamentabili sane exitu* kezdetű dekrétumot, melyben a modernisták 65 téves tételét kárhoztatta. Nagy felzúdulás támadt, erős sajtóvisszahang; a modernisták fejei egyáltalán nem érezték találva magukat. Két hónappal később, Kisasszony napján kiadta a *Pascendi Dominici gregis* kezdetű enciklikát, melyben a modernizmust minden eretnekség foglalatának bélyegezi és összefüggően tárgyalja téves tanításait; rámutat azoknak forrásaira, és gyógyszerül a skolasztikus bölcselethez és hittudományhoz való visszatérést sürgeti. Néhány hónapi várakozás után a modernizmus vezetőit névszerint kiközösítette az Egyházból; többen közülük makacsul megmaradtak tévedéseikben és az Egyházzal való kibékülés nélkül haltak meg. Két évvel később azonban méltán látta meg az élesszemű Paul Bourget, hogy a modernizmus veszélye megszűnt: „Szólt a pápa és a modernizmus megszűnt létezni. Igaz, modernisták élnek, de felismerhetők mérjük révén, téves tanításukat már széttagozták s a mérge elvesztette gyilkos erejét.” Akkoriban sok nagytekintélyű férfiú kíméletet ajánlott X. Piusnak, pedig neki volt igaza: a tévedésből nem lett szakadás és azóta már régen elmúlt.

A szervező

A gyakorlati érzékű pápa mindenre gondolt. Eppen ő, akinek semmiféle jártassága nem volt a római legfőbb egyházi hivatalok vezetésében, csakhamar látta, hogy itt is szükség van változtatásra, korszerűsítésre. Így tehát 1908-ban, Péter-Pál napján kiadott rendeletével újjászervezte a római egyházi főhivatalokat (*Sapienti consilio* konstitúció).

V, Sixtus pápa állította fel az első tizenöt főhivatalt, Kongregációt 1587-ben, mert már lehetetlen volt minden egyházi ügyet a bíborosok konzisztóriumában tárgyalni. Azóta azonban egyes Kongregációk megszűntek, újakat alapítottak, sok volt a vitás kérdés, az illetékeség kérdése sem volt tisztázva. X. Pius 135 lapos rendelkezésével modernizálta és meggyorsította az intézmények működését; emellett elrendelte, hogy a szegényeket ingyen kell kiszolgálni. Ez a nagyjelentőségű rendelkezés az általa alapított hivatalos lapban, az *Acta Apostolicae Sedis*ben jelent meg 1909 januárjában.

Több ízben bocsájtott ki rendeletet a papnöveldék szervezetére és tanulmányi rendjére vonatkozólag. A tanulmányi időnek négy évről öt évre való felemelését írta elő és pontosan meghatározta a felvétel és felszentelésre bocsájtás feltételeit, valamint a szemináriumok belső életének folyását.

Egyéb korszakalkotó alapításai közül meg kell említenünk a Pápai Szentírásstudományi Intézetet (Institutum Biblicum). Nagy zavar uralkodott a katolikus szentírásstudomány területén, sokan kritika nélkül követték a racionalisták kellően meg nem alapozott véleményeit. Ezzel az intézettel a pápa megtalálta a helyes orvosszert: a fiatal teológiai doktorokat többéves kurzusban a legkiválóbb szakemberek a szentírásstudomány teljességébe vezetik be. Az azóta már világhírű tudományos kutatóintézet a bibliakutatást igen magas fokra fejlesztette és szerte a világra mindenüvé szakképzett, a Szentírásban jártas tanárokat küld. — Rendkívül jelentős az a reform is, mellyel korszerűsítette és eredeti formájába visszaállította az Egyház zsolozsmáskönyvét, a breviáriumot és a misekönyvet (Divino afflatu, 1911 november 1). A misekönyv új kiadását XV. Benedek hozhatta napvilágra 1920-ban, a munkálatokat azonban még X. Pius ideje alatt és az ő rendeletére végezték el.

Emberfölköti módon

Mindez szakadatlan munkát jelentett. A pápa minden nap öt órakor kelt és egész nap dolgozott. Maga tervezte, nagyjából maga is fogalmazta rendeleteit, és leveleit. A bíborosoknak, főpapoknak sajátkezűleg apró gyöngybetűivel oldalakat írt gyönyörű latin nyelven; naponta több órán át kihallgatásokat adott. Sokszor rendelt magához atyai magánkihallgatásra a világ legkülönbözőbb tájairól püspököket, sőt papokat is. Sokan már életében érezték, hogy szentelt állanak szemben.

Pápasága idején már rendkívüli dolgok történtek vele, melyeknek szemtanúi részben még ma is élnek. Néha misézés közben magánkápolnájában urfelmutatás alatt a levegőbe emelkedett; jövődőlései beteljesüléséről sokan beszélnek, valamint arról az adományáról is, hogy az emberek lelkében tudott olvasni. Kihallgatások alkalmával nagyon sokszor történt, hogy bűnűl betegek könyörögtek, tegye rájuk kezét. „Sì, sì!” — igen, igen felelte, mélyreható szemével rátekintve az illetőre, aki pillanatok alatt meggyógyult. A kitörő lelkesedés zaját egyetlen parancsoló kézmozdulattal azonnal elhallgattatta.

Emberfölköti módon teljesítette állapotbeli kötelességeit és hősiessé fokon gyakorolta az erényeket, amint ezt az 1923 óta folyó és 1954-ben végleg lezárt hivatalos vizsgálat megállapította. Bámulatos testi erőszellete szinte kifogyhatatlannak látszott, mikor 1914 augusztus elején Európában elhangzottak az első világháború első ágyúlövésai. Augusztus 2-án adta ki utolsó apostoli iratát, melyben esedezve hívja fel a világ hatalmasait a béke megörzöztetésére. Semmit sem tehetett. Atyai szíve nem bírta el ezt. Augusztus elején halálos betegségbe esett, és 20-án visszaadta fényes érdemeiben tündöklő lelkét Teremtőjének.

RURALIA

Kacagj, kökényszemű, fonotthajú leány!
 Dalolj, keménykarú erős magyar legény!
 Dalold a dajka föld földobbanó dalát,
 A zizzenő arany kalász dicséretét!
 Ujjongd a Fennvaló erős dicséretét:
 Dalod kívánja Ő, olyan hatalmas úr.
 A szived konduló nagy érchang gyanánt
 Dobogja súlyosan Feléje himnuszát!
 S aztán csilingelő giling-galang gyanánt
 Kacagja kedvesed vidám dicséretét.
 Övét, a kedvesét! az édességesét,
 Ki csöndes este vár virágos ablakán.
 Dalold a fölszökő öröm meleg szavát,
 Szilajon dobbanó szivednek énekét.
 Dalold, erőskarú, a munka jó dalát,
 Mikor a pirkadó színes mezők fölött
 A villogó kaszák nyomán zizegve hull
 A langyosillatú, alázatos kalász.
 S te hajladozva jársz, marokszedő leány,
 A surrogó kaszák után, amerre dől
 A drágaterhű rend, és énekelve jársz
 Agyagcsuporral, és hűvös vized kінáld
 A tikkadók felé és neved és örülsz,
 Mivel szemed szelíd galamb-tekintete
 Szerelmesed szemét tükrében fürdeti,
 Szemérmes arcod oly gyengécske, hűszinű,
 S miként vidám pipacs, oly lángoló tűzű,
 És ajkad is virág, tavasz felé nyitó,
 A kedvesed felé titokban áhító...
 Dalolj, dalolj, leány vidáman és örülsz
 A nyár dús, érlelő, arany-piros tűzén,
 A búzarengető meleg szelek szaván,
 Pohárba-zizzenő ital vized hűsén,
 Csuporba-csurranó habos tej illatán,
 Örülsz a munka jó-győtrelmű sós ízén,
 A megszegett kenyér olvadó melegén,
 Apád nehéz, mives, napégetett kezén,
 Anyácskád gyógyító meleg tekintetén.
 És szüntelen dalold az Úr dicséretét,
 Magyar leány s legény, dicsérned illik Őt:
 A Minden-Alkotót, a fönnvaló Erőst
 Dicsérje mind a dal, mivel hatalmas úr!
 Ujjongjatok ti mind, rögökre görnyedők,
 Ujjongjatok ma mind, az Úr erős nevéen,
 Mert új kalászt terít kerek-nagy asztalán
 Elébetek, kenyér ízére éhezők,
 Langyosbelű, kerek cipókat áhítók!
 Ti ünnep ritka-jó ízével elteltök:

*Aranypirosra sült kalácstok illatán
Ujjongjátok Felé
A nyári hajnalon, mikor ledől a rend!
Nevét szikrázza mind a sok sziporka tűz,
Nevét zubogja tengerár, özönnyi víz,
Nevét dobogja lenn a földalatti mély
S esengi gerlepár, ha csókolódzva bűg!*

Kárpáty Csilla

MÉZ ÉS TEJ

*Olcso szerszám a szélmalom kerék.
Okosság verjen oszlopot eléd.
Ha sárga porból hívének fogad,
Toronytetőre nem viszed lovad.*

*Figyelj az erdő csöndjén messzire.
Dobog a szarvas megriadt szíve.
Borostyán zúg és citeráz a tó:
Pólyába fölötté férfi nem való.*

*Vigyázd a nap bujkáló fényeit.
Almos felhőkre angyalok kenik.
Ha nem haló rend hű törvényt mutat,
Törött pelyvával nem tömőd kutad.*

*A szeles dűlön árva fű kacint.
Nézd a kökörcsint, nézd a kankalint.
Cseresznyék szárán érik örömd,
A csiga héját össze nem töröd.*

*Esőt lehelnek dörmögő hegyek.
Te a szivárványt válladra veszed.
Ha égi zászlók villáma lobog,
Magad a sárba gyáván nem dobod.*

*Rossz éjszakádon lidérc surran át.
Vezényeld hangos tücskök csapatát.
De meg ne hallgasd ostobán soha,
Mit énekelt a tücskök asszonya.*

*Vigadj okosak gyöngyöző borán,
Keresztelők és halottak torán,
Kortyolgasd benne erősségedet:
Tejnél puhább és méznél édesebb.*

Városi István

KERESZTÉNY LÉLEK-ÚJULÁS ÉS A SZEPLŐTELEN SZÜZ

A Mária-év — a dogmakihirdetésnek szóló jubileumi emlékezteten és a Szűz Anya iránti kegyelet elmélyítésén túl — az erkölcsi megújulás igényével lépett a kereszténység életébe. A meghirdető pápai enciklika szavai szerint e százados ünneplésnek a hívek életét is a Szent Szűz példája szerint kell igazítania; mert minden anyának igaz öröme szolgál, ha észreveszi, hogy gyermekeinek arca a sajátjához hasonlít; így mennyei Édesanyáknak sincs nagyobb boldogsága, mint látni, hogy akiket Fiának keresztje alatt gyermekeivé fogadott, életükkel és benső világukban az Ő lelkének vonásait és szépségét tükrözik...

AZ EMBER ÜDVTÖRTÉNETI UJJASZÜLETÉSE

Alapvetésnek egy szomorú, de elkerülhetetlen igazságból kell kiindulnunk: abból a lélektanilag letagadhatatlan tényből, hogy az ember, aki minden teremtetett lények közt a legnagyobb, nincs magával rendben, nem „egész”-séges, nem tökéletes; valami nem jó benne, valamilyen tragikus diszharmóniát hordoz magában.

Az elveszett Paradicsom

Az embernek ezen alapvető baja ahogy az antropológiai tájékozódás első perceiben már megjelenik, röviden és plasztikusan ugyanúgy ott van már a Szentírás első közölnivalói közt is. Bemutatkozik az ősi, romlatlan, isteni elgondolást eredetiben hordozó Eszmény, és a fellázadt, elvetett és örökletesen a bűnnel, meg következményeivel terhelt, bukott ember...

A Paradicsom elvesztése — amiről nem nehéz belátni, hogy a lényegben sokkal inkább volt belső tartalom és állapot, mint külső hely és életforma — nem a természetes veszteségek miatt volt a legfájdalmasabb, mégcsak nem is a halál miatt. Hanem az Isten barátságának elvesztése miatt. Aki igazán szeret (és az első ember minden romlatlanság birtokában volt ehhez), nem az ajándékoknak, a szeretet e zálogainak eltűntén panaszkodik, hanem — legnagyobb értéknek és ajándéknak a másik személyt élvén meg — annak esetleges, főképp önhibájú elvesztését fogja legjobban megsírtni. Itt ráadásul azt a Valakit vesztették el, akinek mindenüket köszönhették, akitől tehát a létbentartás, jótétemény-elárasztása és boldogító barátság állandó nagy kegyében részesültek (az első, ősi megszentelő kegyelem.) A tragikus bukás után egyetlen világosság gyújtott meg a sötétségben: „Ellenkezést vetek közéd (Sátán) és az Asszony (Mária) közé, a te ivadékok és az Ő ivadéka (Megváltó) közé” (Gen. 3. 15). E fényt látatlanul egy Asszony keze hordozza; s csak ha majd megjelenik — mint Szent János víziójában — a nagy, vajúdó Asszony

és Az, akinek lába az őskígyót tapossa, akkor kezdődhetik el újra az ember igazi élete. Az igazi, újjáteremtett emberé, aki elbukott ugyan és e bukásának következményeit (belső diszharmonia, halál) részben mindörökké magán viseli, de az Asszony Szülöttjének, a Megváltó Istenembernek kegyéből részesülve, a lényegben ismét megvalósíthatja a boldogító ember-eszményt, a „bőségesebb életet”.

Az emberiség ezen új életének bölcsőjénél tehát szülőanyaként egy Szűz és mégis Asszony alakja áll, aki arra hivatott, hogy az Isteni Gyermekek világrahozatalával ide állítsa azt az erőt, mely az emberiséget kiragadja a Sátán hatalmából. Roppant hivatás! Méltó betöltéséhez kellett, hogy először Neki magának ne legyen semmi köze a sötétséghez: ezért *Immakulata*, sátán-tipró Asszony, Szeplőtelenül Fogantatott. S mert ahol nincs sötétség, ott világosságnak kell lenni, azért a Kegyelem Asszonya, sőt mivel a Nagy Kegyelemszerző édesanyja, hát méltányossági jogon — a Kegyelemmel Teljes ...

Az újratámadt ember-eszmény

Íme előttünk a Nagyasszony, a felülmúlhatatlan *tiszta ember-eszmény*. S ez egyáltalán nem sérti Krisztus egyetlen fősegi szerepét és hivatását — e szempontból is — az emberi tökéletességre törekvés vonalán: hiszen az Úrral kapcsolatban gyakori és spon-tán a felsóhajtás, hogy az ő isteni természete életközösségben átízzott és isteni személyiséget hordozó emberséget nem tudjuk eléggé és tisztán emberi ideálnak látni; Mária viszont az, s ráadásul — mint a napot tükröző hold — vonzó és példaszerű tündöklésével is a nagy fényforrásra, Krisztusra mutat vissza.

De hogyan lehetne megmutatni és elmondani, mi az, ami benne is a legfontosabb: hogy — kegyelemmel teljes?

A „kegyelem” — görögül kharisz, latinul grácia (kiváló és ősi értelemben a megigazulás megszentelő kegyelmét értve alatta, az átmenő segítő kegyelmekkel szemben) — a magyar nyelvben az Isten oldaláról való magatartást (kegy, kegyesség), a görög-latinban pedig az így kegyelt emberben létrejött, sajátos léttartalmi következményt: a bájt, szépséget, tökéletességet) a görögben az öröme-boldogságra való utalással jelenti, egy állapotszerű, belső, természetfeletti valóság létrejöttét a lélekben, mint mikor a rásugárzó hő hatására maga az érintett tárgy is izzásba jön. A kegyelem a természetfeletti élet titokzatos magja és csirája, egy új élet elve bennünk, a Szentlélek újrafoglaló pecsétje. Általa a lélek megmerül az isteni természet és szentháromságos élet izzó tengerében és „részesedik” belőle (2 Pét 1, 4.), Isten templomává lesz és visszanyeri az Eden-kert boldogságának centrumát: az Isten kegyes barátságát; sőt gyermekévé, „fogadott fiává” válik (v. ö. Ján 14, 15; Róm 8, 14-17). Ez a kegyelem-vetés hivatott arra hogy kibontsa bennünk az isteni életet, mely a túlvilágon éri el egész kifejléttségét — a boldogító Isten-látásban jut el a teljességre, de lényegében már ezen a világon megkezdődött. (Garrigou-Lagrange ezért nevezi a kegyelmi életet „megkezdett örökéletnek”).

Szűz Máriában — Isten-anyai méltóságánál fogva — az isteni kegyességnek egészen páratlan és felfokozott módon illett érvényesülni. Először azért, mert Isten sajátos előregondoló és alkalmazó megváltással megvédte Őt az eredeti bűn árnyékától s ezzel kiemelte a bűn folyamából; aztán elárasztotta kegyességének utolérhetetlen bőségével — fénybe öltöztetve a kegyelmek teljességével (amit ember egyáltalán befogadhat), és felővezve őt a természetfeletti érények, az ajándékok és a különleges karizmák gloriolájával. Így jelenik meg a történelem fordulóján — Krisztus megváltó alakja mellett — a Napbaöltözött, Csillagkoronás Asszony, a valósággá vált teremtett eszmény. A Fiú, az Istenember elvégzi a nagy művet: a megváltást; s ugyanezen időben fel száll az emberiség egére a Tengeren Evezők Csillaga, az újratámasztott emberi eszmény, hogy mutassa az irányt, merre kell felhasználni a megváltás isteni művéből fakadó erőket.

„Vonzz engemet Magad után!” (Én. 1, 3.)

Szűz Mária tehát eszmény. Azzal is, ami benne formailag, látszólag negatívum, hogy tudniillik Immakulata, még inkább azzal, ami ugyanezt pozitíve mondja ki, hogy — kegyelemteljes.

Nem zavarhat az, hogy a többi teremtett emberfia nem élvezi azt a különleges kiváltságot, amit a szeplőtelen fogantatás jelent a Szűz Anyának. Mert kétségtelenül sokat és nagyot jelentett pszichikailag is, valláserkölcsei élete számára. Nem lévén benne az eredeti bűn, mentes volt a rendetlen és bűnre indító kívánságoktól, tehát attól a szomorú és kellemetlen diszharmóniától is, ami a bukott ember annyi lelki energiáját feléli. Ezért tulajdonképp nem vétkezhetett, ha ez a vétkezhetetlenség nem is volt benne olyan jellegű, mint Krisztusban.

Eppen ez kell az eszményhez! Bizonyos hasonlósági alappal, olyan vonzó tökéletesség és szépség legyen, az eszményesített tartalomnak olyan felfokozott teljessége, amely — az értékek természetfeletti szerint — szinte ellenállhatatlan erővel csendítse meg a felhívást: valósíts meg, kövess engem! Ha nem mindenestül azonos adottságokkal rendelkezsz is, ha az eredeti bűnnek és következményeinek árnyékából, tehát mélyebből kell is elindulnod, mégse csüggedj! Több kapaszkodással és nem ugyanoly intenzitásban ugyan, de a lényegben ugyanaz a cél ragyog feléd és érhető el általad; s ez a cél: a kegyelem megszerzése, őrzése és kibontakozása, s ezzel az igazi emberi boldogság biztosítása.

Igy szól az Immakulata és ez az Eszmény megvalósításának első, általános elve.

A MÁRIA-ÉV LÉLEK-ÚJULÁSA

A továbbiak három pont körül tekinthetők át. Az egyik mozzanat formálisan az Immakulata szeplőtelenégi mozzanatából veszi az indítást, a másik — áldozatvállaló életére, a harmadik — kegyelemteljességére tekintve igyekszik felépíteni a keresztyén élet kegyelmi organizmusát.

1. Immakuláta: mindig kegyelemben (Prohászka)

Az Immakuláta látszólag teljesen negatív dogmatikai tartalom, de a mögötte feltámadó Máriás és emberi eszmény alapvetően és radikálisan döntő tényre hívja fel a figyelmet. Azzal, hogy ennek az Asszonynak semmi köze nincs a bűnhöz, visszaül az ősi, eredeti ember-eszményben is ugyanerre a mozzanatra: nincs érintkezése, közössége a bűnnel; vagyis nem enged helyet magában a legminimálisabb lázadásnak, elégedetlenségnek sem az Isten s mindaz ellen, amit Ő jelent (természet és kinyilatkoztatás törvényei). Ez tehát az igazi ember, ilyennek akarta Teremtője, s csak mint ilyennek helyezte kilátásba neki a teljes, belső és külső, evilági és örök boldogságot. És ez az Immakuláta első, egészen konkrét üzenete lélekújulást kereső népéhez: mindig kegyelemben, vagyis minden közösség megtagadása a bűnnel! „Ne húzzatok egy igát a hitetlenekkel! Mert mi köze az igazságnak a gonoszsággal? vagy mi társulása a világosságnak a sötétséggel? Vagy mi egyezése Krisztusnak Béliállal?” (2 Kor 6, 14).

2. Immakuláta és a keresztség

A Szeplőtelenül Fogantatottnak — mint láttuk — egyedülálló és hasonlíthatatlan a helyzete az emberek fiai között. Ebből úgy következtetne a sekélyes emberi gondolkodás, hogy mint a tökéletességért való alapvető lelki harcok és vívódások megkímélték, ugyanúgy kijárt a Szent Szűznek minden szokásos földi bajtól, főképp a nagy-szenvedésektől való mentesség. Ezzel szemben a Szűz Anya egyszerű hétköznapijainak történetét szerény sorokban lerögzítő evangelisták nem látszanak ismerni az Apokalipszis dicsőséges Asszonyát. Csak egy nagyon egyszerű, köznapi életformában élő Szűzről és Anyáról tudósítanak, aki mindenütt és mindenben a teljes észrevétlenséget, sőt mellőzést és hétfájdalmak törét nyeri osztályrészül, példátlan méltósága ellenére.

Az Immakuláta második tanácsa ebből a feszültségből ered: **büntelensége**, sőt kegyelemteljessége (tehát semmi ok a büntetettségre, s valóban Istennek legteljesebb kegyelárasztása!), ellenére szenvedésteli, fájdalmas-**áldozatos** az életútja. Ez a kettő tehát nem zárja ki egymást, sőt úgy látszik a Teremtő akarata, és evilági kategóriái szerint nagyon is összetartozik.

A lelki élet avatottjai, meg az ősi karakterológiai tapasztalat teljesen hasonlóan tudósítanak bennünket. A lelket a magasabbrendű élet irányába kemény áldozatokkal: az önmegtagadás, a lemondás, sőt a lelki éjszakák útján lehet és kell felszabadítani. Az aszkézis elválaszthatatlan útítársa az igazi lelki és emberi életnek; állandó gyakorlatok árán kineveli az akaratot, hogy erős, de készséges legyen, és ennek segítségével megfékezi az ösztönös erőket, s az egész gazdag, szerteágazó lelki életet, minden képességgel, erényével együtt rendben és fegyelemben tartja. Így tudta és tanította nagyjából ezt már Szokratész s azóta is minden valamirevaló etikai és ember-nevelő törekvés; de ugyanez az ábécéje a magasabb lelki életnek: eszköze a kegyelem megőrzésének, sőt gyarapításának is.

Mindez azonban a szenvedések és áldozatvállalás útját jelenti, az emberi eszmény megvalósítása, a teljesebb, bőségesebb élet érdekében. „Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, vegye fel keresztjét” (Mt. 16, 24).

3. *Immakulata: kiteljesedő kegyelmi élet*

A harmadik tanulság a kegyelemteljesség sugárözönének szemléletéből fakad.

A Szűzanya lelke minden lehetséges emberi lélek közt (a Krisztusét kivéve) a legpazarabbul lett „kiállítva”. „Ragyogással vette körül az Ur, ... úgyhogy mindenki szemében hasonlíthatatlanul szépnek tűnt fel” (Jud 10, 4). Nem hiányzott belőle semilyen képesség, erény, ajándék; először természetien alapon, aztán beléöntött habitusokban, ami a legkisebb és legnagyobb mértékben igazán és nemesen emberi. Ertelme éles és belátó, — kitágítva és felfokozva mélységes hite fenséges horizonjával és a Lélek ajándékainak mindent bölcsen láttató, elrendező készségével. Akarata biztonságos és szilárd, bensőségessé és elragadóan vonzóvá téve az eszményt; nőiesség és az önfeláldozó szeretet mindenén áttűzelő fényével és melegével; kedélye az érzelmek gazdagságával és a Szentlélek különleges ajándékaival, karizmáival ékesítve, s a nyolc boldogság aranyával befuttatva. Kell-e, lehet-e ennél több? S milyen keveset tudnak sejtetni a szavak, ha mégoly fokozásokban próbálnak is interpretálni!

Egyet azonban mindenképen megmutatnak. Hogy itt nincs félbemaradt, sajnálatosan elakadt kegyelmi élet. A büntelenség az nem lesz büszke-rideg, kedélytelen és kiégett életszentség, ami oly gyakran előfordul egyébként tisztelretreméltó aszketikus törekvések helytelen eredményeként. És nem is elégszik meg a kegyelem „metafizikumával”, pszihikai kifejlesztés nélkül. Nem marad az a páratlan és mindig csodás megszentelő kegyelem csupán magnak, amely fölött és mellett a természet vadhajtsái nyugodtan tovább burjánzanak és semmi nem árulja el kifelé, hogy itt a titokzatos lélek-mélyben az új, isteni, egyben legmélyebb emberi élet organizmusának magja van elvetve. Ami sajnos oly általánosnak mondható a keresztényeknek, még a kegyelmi állapotban lévőknek az életére is.

Ez tehát az Immakulata eszményének felhívása: Ne hagyjátok elakadni magatokban a kegyelem csodálatos életét! Ne elégedjünk meg a kegyelem megszerzésével és esetleg megőrzésével, a lélek rejtett mélységeiben. Hagyjuk kibontakozni, a felszínre törni, a magot csírába és virágba fejlődni. Hadd keresztelje meg, alakítsa át, ami bennünk tisztán emberi; hadd nemesítse meg és fokozza fel az igazságosság, okosság, mértéktartás természetes erőnyeit. Hadd töltsen meg látásunkat a bölcsesség, értelem, tanács ajándékaival, edzze és tegye fogékonnyá akarafunkat az erősség és a pietás lelkével! Hadd nyissa meg a belénkötött habitusok erejében a hit és keresztény remény világának csodálatos, természetfeletti távlatait. S tanítson, segítsen úgy szeretni Istent és ember-testvéreinket, hogy az ilyen lélekből sugárzó tiszta tűz és cselekedetei a kegyelem jelenvalóságának és a merő természet fölött való fölényének ellenállhatatlan, hódító tanúságai legyenek!

Magyar természetfeletti fogékonyság

Azt lehetne ellenvetni ezzel a magas igénnyel szemben, magyar és főképp népi vonatkozásban, hogy fajtánkban nincs kellő természetes fogékonyság a kegyelem e „misztikai”, némileg érzékelhetővé váló vonatkozásai iránt.

Ez csak kis részben igaz. A *potentia oboedientiális*, vagyis kegyelemnek természeti talajon való fogódzó pontja valóban jelentős és el nem hanyagolható része a kegyelmi életnek, s még inkább az erre segítő természetfeletti pedagógiának. Nincs kegyelmi élet természetű alap nélkül, ezt nagyon szem előtt kell tartani. Bizonyos, hogy magyar népünkben sokan nem annyira lelki igényből és átéléssel, mint inkább bizonyos konzervatív, szokás-tisztességi alapon gyakorolják vallásukat. Ehhez járul az a közismert és sokat emlegetett igazságosság és jogérzék, amely mindenkinek meg akarja adni a „jussát”, az Istennek is a vasárnapi misével és az évenkénti, egykétzeri lelki tisztálkodással. Bármennyire tiszteletreméltó ez a „kötelességtudó” fegyelem, a bőségesebb élet parancsának birtokában nem szabad megelégedni vele. A vallásos néprajz tud a néplelékek egy mélyebb, irracionális-misztikai fogékonyságáról, amely mélységesen átéli az Istenről való állandó függést, Istennek állandó jelenvalóságát munkájában, életében; amely egész életét, napi munkáját, házatáját vallásos vonatkozások, szentelmények sorával veszi körül, amely a vallás misztériumait, romlatlan, szinte naiv hittel fogadja, játékokban dramatizálja, és csodálkozik, ha valaki értelmi bizonyítékok szükségességét emlegeti.

A magyar léleknek van nagyon is komoly és értékes misztikai fogékonysága, sőt igénye. Segítsük azt felszínre azzal, hogy megfelelő vallási eligazítást és tartalmat adunk neki. Misztikai és miszticizáló igényét fordítsuk befelé, a lélek e titokzatos kegyelmi organizmusa irányába. Fedeztessük föl vele, hogy Istennek átélt jelenvalósága életünkben nem öszövétségi komorságú, hanem kegyelmi jellegű, boldogító ténye a szeretetből fakadt megváltásnak, és következménye a lélek kegyelmi állapotának, melyben „nem a szolgaság lelkét vettük, hogy ismét félelemben éljünk, hanem a fogadott fiúság lelkét, melyben azt kiáltjuk: Abba, Atya!” (Róm. 8, 15).

Ezekből a bensőséges forrásokból kell magyar talajon a Mária-év lélekújulási programjához, a vallásosság és erényes élet új fakadásához motívumokat venni. Az Immakulátában olyan Ideálra és vezetőre találunk, aki nem érzéketlen fenséggel, az Eszmény magasabbrendűségének hideg szikrázásával nézi a feléje sóhajtok és útkeresők igyekvését. Mert nemcsak útjelző és hívó fényű Csillag, hanem Napbaöltözött Asszony is, aki meleget áraszt, erőt ad, vonz és elragad, — hiszen egyben Kegyelem-osztó és közvetítő Anyja a lélek-újulást áhító és vállaló emberiségnek.

GYÁSZOLÓK

Irtó Bohuniczky Szeffi

A távirat kora délelőtt érkezett. Testvérbátyja haláláról értesítették rokonai Ilonát. Lehetőleg azonnal üljön vonatra, a temetést másnap délelőttre tűzték ki. A táviratra felkészült, mégis, mikor kibullott kezéből és az ablakpárkányon előtte hevert, mint-ha szellő suhanna a szobán át, megzavart és felkavart mindent. — Pista, Pista — ismételtette és az égre nézett oly fénnel, mintha lelkesedne. Utána előkapta zsebkendőjét, a szája, melyen mindig maradósan huncutkodott, a mosoly, panaszos lett. A kisfiút látta, akivel valaha együtt barangoltak a nagy faluvégi ház zegzugában, ismerték padlását, pincéjét és versengve mászták a nagy kert vén fáit, bokrait. — Pista, Pista ... Látta ahogy rég halott anyjukhoz szaladva a nyakába kapaszkodtak. A távirat most feltámasztotta a holtakat, kik valaha összetartoztak, egymás boldogulásáért küzdöttek. Feltámasztotta a kert kidöntött vén fáit, elszáradt bokrait, kinőtt ruháik panaszait, kedvességeit, veszekedéseiket, összenézéssel jelzett cinkosságaikat, birkózást, bolondságot, tréfát és a rég nem látott arcokban egy-egy már majdnem elfelejtett finomságot. Feltámasztotta mindazt, ami nincs, elmúlt. Csodálatosképen csak a nagy ember nem jutott eszébe, a családra dicsőséget, tekintélyt hozó, kiváló professzor. — Pistikém — suttogta és fölédelt idegekkel kurtjuk illatait érezte, ételek aromáit, italok ízét és nótákat hallott, melyek valaha átszárnnyalták, betöltötték mostani megvénült, elcsendesedett házukat. Ő sem volt már fiatal, bár gömbölyű, fürgé és ha sietett, nehezen érték utol, de bizony öregedő asszony volt, hatvan és hetven között. Azért szívesen maradt arcához ősz haja úgy illett, mint jó képhez a rossz ráma. Különösen a szája lányos, apró-cseprő bajaik között is nevetésre nyílt. Egy kis jó falásra sűrűn jelentkeztek rokonok, szemben édes Ilonka néni volt, de talán csípős nyelvére emlékezve, amint távol tudták: vén Ilona lett belőle.

A ház ura, Gábor erősebben megrokkant: a rádió közelében vakon, köszvényesen őrizte a málladozó fülesfotelt. Mégis tőle féltek, parancsokra hozzá járultak. A jókedvű feleség humora volt ez: parancsoljon szegény vak, mindig szeretett. A vén Gábor megtartotta tekintélyét, úgy vélték, vakon többet lát, mint valaha, ép szemével és a ház neszeiből többet olvas ki, mint valaha könyveiből. — Csak azt tudnám — mondogatta Ilona — hogyan veszi észre, ha a tyúkjaim szakajtójába egy kis búzát csúsztatok az ocsu közé? Mert ilyenkor nyekkent a füles fotel, Gábor az ablakhoz tőtyögve kiabált: — Pazalni, pazalni! Ha fölfordultam, lesz koldúsbot! Utána megsajnálta magát. Pár éve keménytartású, sovány, lófejű ember volt, de vakságával elhízott, térszás lett és ha sajnálgatta magát, mint a sületlen kalács, elkelt a füles vánkósán. — Ilona! Ilona! — kiabálta erőszakosan, mert a csöndből ki találta, hogy történt valami. Biztosan fontos dolog, vele közlik utoljára.

— Pistánk meghalt, itt a távirat — helyezte Ilona a papírt a vak kezei közé. Gábor szétterítette a térde fölé, ráfektette sa-

padt kezét, hogy az ametisztókőbe vésett címeres gyűrű érvényesüljön. Azután fölháborodott:

— Maga ezt ilyen közönyösen mondja? A család elvesztette fejét, elhagyott leghíresebb rokonunk és magának ennyi: Pistánk meghalt.

Ilona szájára kicsattant a huncutság. Nézte a vak embert, hogyan komorodik a gyászhoz és talál megfelelő méltóságot.

— Sokat szenvedett szegény Pista, a gyomorrák nehéz betegség: végre Isten megkönyörült rajta — mondta egyszerű józansággal, mire Gábor dühösebb lett:

— Igy mégse lehet fölfogni! Arra gondoljon, megszólhatják magát!

Gábor eltalálta. Bár csend volt a házban, de a konyhában már mindent tudtak. A szakácsné elhájasodott arcát a konyhasztalhoz nyomta:

— Borzasztó, borzasztó és még csak nem is siratja a bátyját. Egy olyan nagy embert! — A kertből beszaladt a mezítlábas napszámosleány, a röpikéje mögül előkaparintott egy gyűrött zsebkendőt:

— Borzasztó, borzasztó, láttam én is, nem siratta.

Csak a kocsisleány fogta föl a dolgot józanon.

— Sirhatnak, ezek után elmarad a nagy borraivaló! Gavalléros ember volt! Asszonyfajtnak ez a fő!

Csönd lett. Ilona jött, siettette az ebédet. — Elutazom — mondta és semmi változást se mutatott. Talán egy picivel kisebb lett, s mintha álmokközben mosolyogna, szemlesütve segített neki. Csak egyszer nézett rájuk. Elég volt. Különös dolog történt vele: egy rövid pillanat forgásában, ami mellett évek óta közönyösen elsurrant, most megérintette: fölismerte az élet olcsó silányságait. Ezekután senkivel se beszélt, dolgozott, tett-vett, sietett és ebéd után készülődött. Csak mikor előszedte régóta nem látott, divatjukat elvesztett ruhadarabjait, jutott eszébe, hogy öt éve ki se lépett a falu határából. — Meghíztam, nehezen jönnek rám, csak szét ne repedjenek — kinlódott és végül, mikor a tükörben meglátta magát a testére tapadó egyenesszabású fekete kabátban, szája szétnyílt, bogár szemébe beröppent egy kis vidámság.

— Maga most nevet! Hogy lehet ilyenkor nevetni? Min nevetett? — dohogott a vak ember.

— Csak magamon. Kihíztam a kabátomat. Úgy festek, mint János bátyám, a plébános. Emlékszik rá?

— Emlékszem, Tiszteletreméltó ember volt. Ne nevéssen rajta.

— Magamon nevettek. Egyébként János bácsi szent ember volt. Másan soha, de önmagán sokszor nevetett. Tőle örököltém.

Csak kalapot kellett tenni és fölülni a kocsira. De baj volt a kalapokkal. Megették az egerek. Gáboré a fehérenműs szekrényben állt. Ilona előszedte, fölpróbálta — kis fazékon nagy fődő, de azért jó — és nem tehetett róla, egy kis nevetés elszisszent a száján.

A vak ember belekeseredett: — egy ilyen vénasszony mindenkit meg fog botránkoztatni a temetésen, nem fog tisztességesen viselkedni. Rettenetes, hogy megvakultam! Nem lehetek jelen, ép-

pen én nem lehetek! Ilyenkor érzem, mi a vakság: megvertél Istenem! Nyöszörögve, keservesen sírt:

— Mondja meg nekik, mondja meg Ilona külön-külön a rokonoknak, lélekben ott vagyok, ott gyászolok maguk között.

Ilona sajnálta. Össze kellett szorítani a száját, hogy elrejtse mosolyát. Búcsúzkodás után felemelte illő komolysággal a mutatóujját:

— Vigyázzon a házra! Nézzen utána, rendben menjen minden. Legyen résen, nehogy búza keveredjen az ocsuba.

Egyenes háttal kiperdült a szobából. Ilyen volt: bánat közben tréfás, összeesettségben karó, csikorgó fájdalmában szenvedetlen. Méltán megbotránkoztatott mindenkit. Az ostor pattant, a két pej nyérített, kerekedő porfelhők között vágatott a kocsi. Jó néhány kilométerre volt az állomás. Ahogy távolodtak, Ilona arca lágyabb lett, tartása puhább, kezei lankadtabbak. Egyszerre sírni kezdett. Már nem kívánta visszafogni, sírt, sírt. A kocsi aranyló platánsoron vágatott át, a röpködő levelek, mint fényes pénzek hullottak szét, szellő játszadozott. A borongós, enyhe őszi nap oly csendes és szelíd volt, akár egy jó alvás. Ez fájt. Az enyhe béke fakasztotta áradóvá sirását.

— Pista, Pista, te már nem láthatod, többé soha nem láthatod és nem az fájt, hogy elvesztette bátyját, hanem hogy a halott elvesztette a világot. — Hiába marad minden olyan, amilyen volt, hiába a sok szépség, gyönyörűség, ha már nem láthatod.

Felnézett az égre, ahol a felhők puha dunyhái közel ereszkedtek a földhöz, aki nézte, azt hihette, labdadobással eléri. A dunyhák között fény villogott, a pillangózó levelek szikrát kaptak és dúsabbá válva, parádéba öltözött az ősz. Ilona csak mélyebbről patakzó zokogással sírt. — Nem látja, semmi sem lehet már az övé. Pistikém! Ahogy szólítgatta, gyötrelme egy soha át nem érzett tudatot fakasztott. Mintha most ismerné föl a tájak szépségét, most, mikor a testvérébátja elvesztette. Az élet, ami annyiszor teher, egyszerre kincsesé vált. Levette arcáról a zsebkendőt, hadd érje a felhasadt felhők fénye, melegítse, fájdítsa. Olyan volt a kis csillogás, mint bölcs ember mosolya, szomorú és vigasztaló. Az őszi táj mintha ügyes fotografus játszana a fénnel-árnnyal, változott, kápráztatott, vigasztalt és elbúsított. Újból zokogott. Ez már mélyebb sirás volt, követelő és őszinte. Jól esett. Leereszkedett a mult kutjába, arcokat hozott fel, emlékeket, dalokat, ifjúságot. Addig sírt, míg úgy érezte, nincs miért bánkódni. A halál benne is várakozik, egyesíti az elmentekkel, eggyé olvasztja mindennel, ami volt, eltűnt, elenyészett.

A vonatba nyugodtan szállt föl. Az ablakhoz ült nézelődni. Nem találhatták ki, hogy temetésre utazik. A rokonok várták a megérkezését. A magántanár unokaöccse volt, asszisztense az elhunynak. Még fiatal, de komoly, aggályos, bizalmatlan és nyugtalan: Lehet, hogy utód leszek, de lehet, hogy mikor már nem respektálják, egyszerűen elütnek; az emberek gonoszak. Hinni senkinek sem szabad. Erre rendezkedtem be. — Egyébként kifogástalanul öltözködött, a közeli rokontól elvárható gyázt viselte: keskeny szalagot a karján. Felesége fiatal volt, feltűnően csinos,

diszkrét gyászban. Ő is aggályoskodott, de kizárólag finom ruháit féltette: Ilyen mocskos helyen valami hozzátapadhat. Mindketten símák, jóbőrűek voltak, a pompásan készített ételek közös fogyasztása látszott rajtuk, ezáltal parányit sertéshez hasonlítottak. Mégis ez a vonás vésett rájuk öntudatot, korrektséget. Velük volt egy öreg kisasszony unokahúga a halottnak. Szegényt rabul ejtette a bánat, agyongyűrt zsebkendőt szorongatott. Ha szeméire szorította, leskelődött, nézik-e az idegenek a gyászolókat. Sőhajtozva, hajladozva, végül kőmereven fölfeszített fejfel bámult az égre.

— Gyászbábu — gondolta Ilona, mikor fölismerte őket. Ugyanakkor a sógornő ajkán finom irónia suhant át:

— Nézze — szólt az urának — ha nem ismerném, azt gondolnám, egy kövér plébános. Na, jól nezünk ki!

Üdvözölték, körülszolgálták és rátértek a lényegre:

— Remélem, a bőrdobban hozott Ilonka néni ruhát és gyászfátyolt?

— Bizony, abba csak két hízott kacsát, vaját, turót, tejfölt, tojást csomagoltunk részetekre. Magamnak fogkefét, szappant, meg egy hálóinget.

— De Ilonka néni, hogy képzeled? Pista bácsi nagy ember volt, különlegesen pompás temetése lesz. Megjelenik a társadalom színe-java.

— Pista engem életében mindig ilyennek látott, miért csodálkozzon éppen most rajtam.

— De édes Ilonka néni, egy zseni temetése, egy lángésznek kijáró utolsó pompa mégis más dolog, mintha falun egy birtokost vagy bérlőt temetnek.

Ilona mintha önmagának mondaná mellékesen, mert éppen átszaladt benne:

— Pista nem szerette a nagy szavakat, minden túlzást hazugnak, természetellenesnek talált.

Talán összevesznek, ha ugyanakkor az öreg kisasszonyt is nem kellett volna csitítani:

— De Pepi kérlek, csendesebben ... ne sírj Pepike, szegény Pepike.

A vén lány makacsul tovább hajtogatta:

— Én vesztettem a legtöbbet, én ... én ...

Mire hazaérkezett a taxi, arca merevvé nyúlt, nyakán ki-dülledtek az erek, ahogy kiszálltak, még hangosabb lett:

— Én vesztettem a legtöbbet, én. — Az utcán többen felfigyeltek, erre megrándult, lecsillapodott, csodálatosan nyugodt lett.

Ilona egész idő alatt hallgatott. Hogy izegnek, mozognak; különösen a vénlány. Szegény vár valamit, pedig nem lesz semmi. Pista a jó szívével életében elajándékozta, amije volt. Ilona, amit többször megállapított, megint lerögzítette: akik ügyefogyottságukkal kipottyannak az életből, mulatságosan komédiázzák, amihez nem volt bennük elég mersz. A magántanár, a nagy lakli otthonukban kis iskolás lett, aminő tele gonddal, izgalommal részletezte:

— Lehet, hogy nyertem, lehet, hogy veszítettem, egyelőre semmit se tudni. Azt se tudom, mihez kezdjek, hogyan kezdjem? Legálább tudnánk, hogyan intézte Pista bácsi az utolsó dolgokat. Ilona úgy ült keményen a fotelban, mint egy nagy, vörös répa. Szót, könnyeket, közlékenységet egyelőre nem préselhettek ki belőle. Mintha függöny mögött szundítva hallgatná kicsinyes rémületesüket, ideges kíváncsiságaikat. Közönnyel, nyugodtan, mozdíthatatlanul. Később egyetlen fejbólintással belenyugodott a sógornő tanácsaiba: rögtön telefonál és szerez neki gyászruhát, köpenyt, kalapot, fátylat és a hozzájáró apróságokat. Mindent. Pici nevetést mégsem fojthatott el:

— Gyászlóvá cicomáztok — mondta.

Főlháborodtak:

— Édes Ilonka néni, nemcsak magunkra kell gondolni, de sokkal inkább azokra, akikkel összetartozunk. Remek temetés tesz, mi rokonok közvetlenül a katafalk előtt kapunk helyet.

A sógornőn meglátszott, hogy felkészült a másnapi ünnepre. Haja frissen bronzoltatva, szemöldöke kiszedve, szép arcán tökéletes kozmetika. Múltán nézett szét ellentmondást nem tűrő szigorúsággal: amit az emberek nagy ügyvel-bajjal felépítettek, azt nem lehet falusi szeszélyből felborítani.

Mikor később megint körülülték Ilonát s a nagy halottat emlegették, apró-cseprő dolgokra emlékeztek és a magántanár melékesen, mintha véletlenül szalajtaná ki száján:

— Mit gondol Ilonka néni — kérdezte — a hagyatékkal nem lesznek komplikációk? Még azt se tudjuk, miye maradt. Pista bácsi mint agglegény, elég szerényen élt.

— Szerényen, de sokat ajándékozott. Szerette a boldog arccokat, — mondta Ilona. — Tudom, hogy nem hagyott semmit, a könyvtára nagy és értékes, de az az egyetemé. A bútorai nem sokat érnek.

— Ezért maradt agglegény? Ezért! — kérdezte és kiáltotta egyszerűre a vénlány. A lakásban csend lett. Az est csalódott hallgatással, kényszeredett udvariaskodások között úszott át az éjbe.

Másnap nagy gyászuk dacára apró nevetések fakadtak: a sógornőnek sikerült Ilonát parádéba préselni, s a magántanár kijelentette, most már méltán elfoglalhatja helyét a katafalk előtt. — A szép feleség ajkán — mint azokén, kik távolról nézve igen ostobák, de közletről okosak — átsuhant, visszatért és végül ott maradt az a finom ironia, mely pompás külső megjelenésének megadta a végső simítást. Mikor helyüket elfoglalták a katafalk közelében, akkor is ott maradt félprofilban állított arcán. A magántanár merev nyugodtsága nyugtalanított. Sápadt arcát mozdulatlanul őrizte, mintha vigyázna, hogy a fekete kalap meg ne rezdüljön összekuleszt kezében. Kék szeme szokatlanul hideg, mozdulatlanul hült. Ilona ismerte aggályait: ha most nem kapok katedrát, soha többé. És akkor mi lesz? Még élhetett volna szegény pár évet, akkor biztosan kialakult volna a sorsom, de most semmit se tudni... máris kárörömmel leselkednek. Utálatosak az emberek. Miért jöttek el olyanok is, akiknek semmi közük a do-

loghoz? Persze, érdekes látványosság, meg jól esik mulatni rajtam. Azokra gondolt, akik kizárólag információ szerzésért gyülelegnek nagy emberek temetésén. Most is, mint mindig, kíválságok búcsúztatója előtt jöves-menéssel kezdődött a parádé. Egy-egy hangos szó elárulta: a rokonokra nem maradt semmi. — Lesz családás egyebekben is — ejtette el elég hangosan valaki. A barátok, ismerősök zavarba jöttek. A gyászoló család kifogástalan izlése tiszteletet érdemelt. Akik közelükbe kerültek, véleményük, mely az imént még ingadozott, a részvét kézszerítés után megszilárdult: ilyen család emelkedést érdemel, a katedrát biztosítani kell.

Megtelt az egyetem csarnoka. Aki számított, ott volt. Az ünepség szárnyaló beszédekkel kezdődött. Pompás mozdulatok között, dallamos hanghullámokkal és mindazzal, ami az élőt a halott árnyékába jelentékenyebbé varázsolhatta. Ilona idegenül, megütődve hallgatott: Pistát senki se ismerte... Szegény Pista, — mondta magában. — Senki se ismert! Csak az Isten ismerhetett, ő biztosan látta, hogy te egyszerű, szerény, életet szerető ember vagy és nem az, akinek itt méltatnak. Nevetgélni szerettél, adni, örömet szerezni, a vallásod is csendes volt és annyira mély, mint minden, amiből az életed és tudásod alakult. És ezek itt micsoda nagy szavakat, milyen hozzád méltatlan tetteket halmoznak rád. Istenem, de magányos ember lehettél közöttük!

Ilonán könnyeket, facsaró érzés először csak mellékesen röppent át, de azután a lelkebe ült, hatalmába vette. A nagy beszédek, a gyászoló rokonság, az óriási parádé egyaránt azt súgta neki: az embert életében nem ismerik, magányos. Mind magányosak vagyunk. És felejtve a rokonok által előírt fegyelmet, belsejében összeroskadtan, elfelejtkezetten zokogott, egyre mélyebben és mire kimerült, megnyugodott. Eltette áztatott zsebkendőit. Vöröremart arccal, megegyhült puhasággal nézett maga elé: mély zokogása közben halott bátyja és ő egyek lettek, a halott élővé, Ilona halottá. Öreg asszony szíve, mint a szikkadt föld nyári zápor után, megbocsájtást, jóságot, bölcseséget illatozott. Amikor később a temetőben a nagy szónokok és kíváncsiak oszladozni kezdtek, előkerült a halott professzor pár ifjúkori barátja. Összeesett aggastyánok, bolyhosak a vénség takarójában, az emlékezet sátra alatt tompa, fátyolos tekintettel. De mintha valami mégis jól esett volna most nekik: — Mégse mi mentünk el, talán kicsit még maradhatunk — árulta el a kis fény, mely úgy csillámlott szemükből, mint mikor porral fedett drága köveken átszítal a napsugár. — Ilonka, Ilonka — tömörültek az öreg asszony köré. S míg pergett a göröngy, jégdarabok zajával csörgetve az ércpokorsót, elhúzódtak Ilonával és bánatukban egyszerre, a legemberibb dolgokat emlegették — milyen jóízűen ette Pista maguknál alig két éve a ropogósra sütött kacsákat uborkasalátával. — Az! És hogy itta rá a bort! hát még a malacpörköltet mennyire szerette és a meggyes rétest! — De legjobban a birkaagyúst szüretkor! — Emlékszik Ilona? Alig egy éve ő főzte októberben maguknál, sok hegyes paprikát talált beletenni, erős lett. Attól ittunk annyit... ajjaj! — És a múlt év karácsonyán, mikor beállítottunk Pistával! Emlékszik? Gábor mintha morgott volna, de délután a tarokknál ne-

vetett. Igaz, hogy van az öreg Gábor? — Él. Vakon, köszvényesen. Napestig őrzi a füles fotelt. Azért a régi. Zsémbeskedik. És ha ősszel fagyok jönnek, sürgeti a disznóölést.

— Elhiszem. A maga konyhaművészete, Ilona, páratlan.

— Lássák, lássák! Jöjjenek hát egyszer le hozzánk!

Maguk se tudták, mitől lágyulnak el, zsebkendőket szedegettek elő, könnyeztek, végül sírtak mind.

Egyszerre megszűnt a kopogás, borzongató csend lett. Olyan nagy csend, hogy hallani kellett. Akkor egy tiszteletreméltó gyászember illő komolysággal a családhoz fordult: kinek adja át a koporsó kulcsát?

Ilona tétozva.

— Legyen Pepikée — szólta aztán és szemében valami pajkos-ság derült.

— Maga a régi Ilonka, — suttozta az egyik öreg és parányit kacscintott.

A gyászoló család ideges lett, úgy vélték, ezek után nyomban széledni kell. A magántanár felesége változatlanul őrizte szépségét, de a magántanár látta, hogy szemében nő, árad és fenyeget a szigorúság. A hangját csak ő hallhatta:

— Ha sietünk, a délutáni vonattal el lehet utaztatni, különben a nyakunkon lóg reggelig.

A magántanár bátortalanul, szokott aggályaival:

— Mégis, talán valamit ennie kellene neki.

— Majd valamit pakolok — zárta le vitájukat az asszony.

Otthon, mintha valami méltatlan dolgot végezne, sebbel-lobbal szedte le Ilonáról a kölesönkénti dolgokat.

— Kérlek Ilona néni, siess az átöltözéssel: a taxit, mellyel a temetőből jöttünk, nem engedték el, az óra tovább mér, sietned kell, hogy ne legyen túl nagy az összeg. Készen vagy? Hamar, hamar ...

Betuszolták, csak a lakásban jutott eszükbe, hogy nem adtak neki az útra semmit.

— Csakhogy végre magunkban vagyunk! Na, de azért borzasztó!

A magántanár, bár nem tudta miért, többször ismételte: borzasztó! Végül különös megenyhültséggel jelentette ki:

— Hanem a temetés remek volt: megrendített! Mindenki megjelent. Láttatok, mennyien jöttek részvételüket kifejezni? Lehet, hogy lesz valami a dologból ... Csak azért nem bízni benne ... Sok hitvány ember van. Ismerem őket, ellenségeim. Hanem megéheztem cudarul. Kérlek, hozasd az ebédet, nem gondoltam, hogy a parádé ilyen hosszúra nyúljon.

Ilona sült kacsái egyszerre az asztal közepén pompáztak. Minden pompásan sikerült. Az aprólékos kása csillogott a zsírtól, a fölszeletelt májak körüldisztették, ahogy az új sírt a friss koszorúk. Minden jó volt, csak falni kellett. A magántanár hozzálátott.

Az élet egyik furcsasága, hogy az aggályosok, nyugtalanok, a mindig valamit elérni akarók és másokat hibáztatók úgy vélik, hogy rettenetes étvágyukkal lecsendesíthetik kis időre magukat. Végül ez is önbolondítás: mi lesz most már az emésztéssel?

— Miért etettetek agyon? — fortyant föl a magántanár — szólhattatok volna, ne egyek annyit. Borzasztó, borzasztó! És a vénasszonynak azért kellett volna valamit csomagolni: ki fog beszélni bennünket.

A szép feleség finom iróniáját nem mosta le az ebéd. Pepike, mióta oly hősieen megőrizte méltóságát és szigorú tekintettel táskájába csúsztatta az ércporsó kulcsát, többet nem mondta: én veszítettem a legtöbbet. Az tuszkolta a taxiba Ilonát, de oly ügyes figyelmességekkel, hogy közben ígéretet kapott: övé lehetnek a halott bútorai. Gyászba homályosodott szemében kis káröröm bujkált: — hogy felháborodnak majd ezek, ha megtudják, hogy nekik semmi sem jut. Eladom a bútorokat, ruhákat, pénzem lesz és itt hagyom őket.

— Furcsa, hogy Pepi ilyen gyorsan megvigasztalódott — súgta feleségének később a tanár.

Arról beszélgettek, hogy az élet sivár, kegyetlen, nincs hála.

NEM TÖRTÉNT SEMMI

*Nem történt semmi furcsa; süt a nap,
egy erkélyen pálmák és lepedők.
Most végtelenül szép a gondolat,
amely összeköt veled, mielőtt*

*megszólalnának ajtók és csapok,
teniszezők, és az asszonyok sora
a közértnél. Irjak? Te akarod?
Szólj bele az életembe (soha*

*nem engedtem meg másnak), ahogyan
neked jobb. Hallgatók, csak vonalak
játszanak az arcomon és nyugodtan
fénylő erkélyek, pálmák. Süt a nap.*

Telek György

ESZMÉK ÉS TÉNYEK Irja Mihelics Vid

Katolikus kutatók mindig állították, hogy Shakespeare katolikus nevelésben részesült, később is a katolikus életszemléletet vallotta magáénak, s minden valószínűség szerint katolikusként is született. Az utóbbi feltevés eldöntéséhez természetesen okmányyszerű bizonyítékok kellenének, amilyenekkel még senki sem állt elő, a másik két mozzanat azonban már a régebbi vitákban is meggyőzően domborodott ki. Ma pedig kétségtelennek tűnik fel előttünk.

Két újabb közleményre hivatkozhatom. Az egyiknek szerzője *Antonio Bruers*, a neves olasz irodalomtörténész és esztétikus, aki érdekes párhuzamot von az evangélium és a „Velencei kalmár” között. Bőséges idézetekkel igazolja azt a nézetét hogy mikor Shakespeare a „font hus” kérdésében ellene fordul a „szemet szemért” mózesi elynek és a római „*jus strictum*”-nak, a szigorú jognak, akkor a méltanyosságnak, a könyörületességnek és a mindkettőjük fölött álló szeretetnek nemcsak azt a fogalmát fejt ki, amely teljesen egyezik az evangéliummal, de kötelező voltuk, parancs-jellegük mellett ugyanúgy érvel, mint a korabeli katolikus moralisták. Utalva Gioberti, Carlyle, Victor Hugo és Berenson véleményeire is, általánosságban is megállapítja Bruers, hogy Shakespeare egyetlen művében sem találni egyetlen sort sem, amely ellenkeznék a katolikus tanítással. Bizonyos, Shakespeare került a dogmatikus kérdéseket, de ezt meg is érthetjük nála, hiszen olyan korban élt, amikor a vallási viták rendkívül kiéleződtek

és súlyos veszedelmekkel jártak. „Annál nagyobb érdemének tudhatjuk be — írja Bruers —, hogy annak a légkörnek ellenére is, amely Erzsébet Angliájában uralkodott, amikor csak megnyilatkozott, gondolkodásában és érzületében mindvégig katolikus tudott maradni.”

A másik közlemény a közvetített bizonyítékok és valószínűsített feltevések mellett tárgyi adatot is tartalmaz, amelyet igen figyelemreméltónak érezhetünk. Egy polémiával kapcsolatban a *Tablet* írója, *Hugh Dinwiddy* igyekszik megvonni a legújabb Shakespeare-kutatások eredményeinek mérlegét. Az ő tollából olvassuk az alábbi részletet.

Annak a stratfordi latin iskolának, amelyet Shakespeare látogatott, Simon Hunt volt a tanítómestere. Ez a Hunt 1571-ben érkezett Stratfordba s vagy már akkor is katolikus volt, vagy csak utána közeledett a katolicizmushoz, tény azonban, hogy iskolájában egyre nyíltabban tett tanúságot katolikus meggyőződése mellett, mert két évre rá, hogy oktatását megkezdte, néhány ellene izgatott fiú beverte az épület ablakait. Nem is volt ott sokáig maradása s 1575-ben az északfranciaországi Douaiban találjuk, mint annak az Angol-kollégiumnak tanárát, amelyet Allen bíboros hét évvel előtte azért alapított, hogy papokat képezzen az angliai térítőmunka számára. Amikor kitört a németalföldi háború, a kollégium 1578-ban biztonság okából Reimsbe költözött s itt működött 1594-ig. Egyáltalán nincs kizárva, hogy a fiatal

Shakespeare, aki nagyon szeret-
te tanítóját, vele együtt ment
annakidején Douaibe, vagy eset-
leg később Reimsben kereste fel
ő t. Bizonyos, hogy „A makran-
cos hölgy” a közvetlen benyo-
más élénkségével szól Reims vá-
rosáról. Stratfordban iskolatár-
sa volt Shakespearenek Robert
Dibdale, aki később Douaiben
és Reimsben hittudományi ta-
nulmányokat végzett s mint fel-
szentelt pap vissza is tért Ang-
liába, ahol 1586-ban felakasztot-
ták. Ez a Dibdale 1579-ben Hunt-
tel együtt Rómába zárandokolt
s közelfekvő a feltevés, hogy
Shakespeare is kíséretükben
volt. „Ez megmagyarázná — ír-
ja Dinwiddy —, hogy miként
szerezhetette meg Itáliáról Sha-
kespeare oly fiatalon azokat az
első kézből való ismereteit, ame-
lyeknek birtoklását annyi író
állítja róla. A feltevés talán
messzire megy, de cseppet sem
logikátlan.”

Hogy a fiatal Shakespeare-
nek ez a külföldi „katolikus”
kirándulása mennyire valószínű,
mutatja Clara Longworth de
Chambrun felfedezése. Kicsiny,
de sokatmondó dolog ez. Sha-
kespeare a Szent Máté-evangé-
liumnak a magvetőről szóló pél-
dabeszédét az akkoriban Reims-
ben készült angol fordítás és
nem az Angliában forgatott u.
n. „Breeches” vagy „Bishops”-
biblia alapján idézi. S bár csak
egyetlen szóban van eltérés, a
bizonyító ereje ennek is telje-
sen elegendő. Mind a mai napig
ugyanis az összes angol nyelvű
protestáns kiadványok a „tares”
szót használják annak a „kon-
kolynak” megjelölésére, amelyet
az ellenség éjszaka a buza közé
szór, míg a reimsi katolikus for-
dítás a „cockle” kifejezéssel él.
Már most Shakespeare, akinek
műveiben a „tares” szó egyéb-

ként sem fordul elő, amikor a
példabeszédre emlékeztet, min-
dig ezt a „cockle” szót használ-
ja, ugyanúgy, mint a reimsi
fordítás. „A felsült szerelmesek”
egyik helyén mondja: „Elvetett
konkoly (cockle) nem érlel bu-
zakalászt”, s hasonló vonatko-
zásban a „Coriolanus” tragédiá-
ban is: „A lázadás, kihívás, zen-
dülés konkolya (cockle), amely
alá mi magunk szántottuk a ta-
lajt s amelyet mi magunk ve-
tettünk belé...”

•

„Azon akarsz lenni, hogy ki-
engesztelj vétkeidért? — kérdez-
te Krisztus a szerető lélektől.
— Engesztelj! Ajánld fel nap-
jaidat arra, hogy megvigasztalj
engem s magad is meg fogsz vi-
gasztalódni. S tanúsítsd akkor
ugyanazt a mosolygó derűt
mind a kicsinyek, mind a na-
gyok felé. Mindenkihez légy
kedves egyenlőképen... Mert az
öröm az, amivel engem tisz-
telsz: az öröm, amely a bizalom-
ból fakad. Maradj velem az
örömben. Azzal vonzod felém
mások szíveit is.”

Ezeket a szavakat nem valami
zárdá homályában, még csak
nem is egy templom csendjében
hallotta és hallgatta a lélek, ha-
nem valóban a villág zajában:
egy robogó gyorsvonat hálókoc-
sijában. Mert aki bejegyezte
naplójába, színészno volt: Gab-
rielle Bossis. Nagy művésznek
mondották, az azonban, hogy
vallási értékekben is annyira
gazdag volt, csak most, a halá-
la után derült ki róla. Pályatár-
sai és ismerősei természetesen
tudták, hogy Gabrielle Bossis
hívó katolikus, aki aszerint is
él; az is feltűnt nekik, hogy
nincs az a fáradalom vagy rossz-
szullét, viszonylagos kudarc
vagy idegekre menő munka-

ütem, ami letörné a róla és belőle áradó „varázslatos boldogságot”, arra azonban, hogy pontosan mi a titka ennek, nem is gondolhattak.

Tíz nagy füzet maradt a váratlanul és még fiatalon elhunyt Gabrielle Bossis gondosan zárt fiókjában. Mindegyiket maga írta tele egyenletes, tágas betűvel. Azokat a beszélgetéseit örökítette meg, amelyeket lélekben Krisztussal folytatott 1936 és 1950 között. Tizennégy esztendő beszélgetései színházban és színházon kívül, szárazföldön és tengeren, zsvajgók kikötőkben és halk szentélyekben, nagyvárosi utcákon és a család kicsiny házacskájában, előtte virágos kerttel, mögötte gyümölcsösssel. A feljegyzéseket Daniel Rops, az ismert francia író hozta nyilvánosságra öt kötetben. „Ő és én — lelki beszélgetések” a címe a kiadványnak, amelyet az *Osservatore Romano* kritikusa, *Castiglione Humani* a modern katolikus misztika figyelemreméltó új termékének nevez.

Amikor Gabrielle Bossis imádság közben az első hangokat hallja vagy hiszi hallani lelkében — hogy mi a valóság, mi aligha dönthetjük el —, maga is megriad. Bizonytalan és kételkedő. „Túl nagy lenne az ajándék és végtelenül méltatlan, amit érne” — írja be mindjárt a naplójába. Élményei azonban ismétlődnek és mindinkább meggyőződésévé válik, hogy valóban az Űdvözítő az, aki szól belsejében. A szavak egyszerűsége, bármi fellengzőség vagy félreérthetőség hiánya, a kapott vagy kapni vélt közlések mélységes cmbersége és melegsége — ezek azok a mozzanatok, amelyek érvként hatnak rá. Amikor egy pillanatra felébred benne a szándék, hogy búcsút vesz a szinpad-

tól és a világi élettől, ez a halomása győzi meg végkép: „Maradj, ahol vagy, csak cselekedjél úgy, mintha te lennél En.”

Egyik legdrámaibb év Gabrielle Bossis alakulásában a rákövetkező, az 1937-es. Krisztus — mint írja — azt kéri tőle, hogy ajándékozza neki napjainak minden pillanatát. „Tiszán és egyszerűen.” De miként történjék ez? „Ugy, hogy mindig a jelen percet ajándékozod nekem; így az enyém lesz az egész esztendő.” És a munkám? „Engem szeress bármilyen elfoglaltságodban. Szeress megszokítás nélkül, ennyi az egész. Reám gondolva végezd, és pedig jól végezd minden teendődet: a köznapiakat, hogy utánózd az én rejtett életemet; a rendkívülieket és a nehezeket, hogy utánózd az én nyilvános életemet.” De hát Uram, tudok én szent lenni? „Ha olyan nehéz lenne a szentség állapotába jutni, kérném talán tőled? Értelmes dolog volna az, ha lehetetlent kívánnék? A szentség az akarat és iparkodás gyümölcse. Nyulj utána minden nap, kezd el újból és újból, alázatosan és bízva az én segítségemben. Ne siránkozzál, hogy törekeny vagy. Helezz az én kezeimbe a te törekenységedet.”

Ebbe az eszmekörbe tartoznak ezek a feljegyzések is: „Maradj mellettem életedben, akkor En is melletted tudok lenni a haláloedban.” „Cselekedd a jót és határtalanul reménykedjél a te Istenedben.” Visszatérő sorok szólnak a legkülönbözőbb, de mindig kristálytiszta szövegezésben a szeretetről. „Szeress engem, mert szerethetsz, embertársaidban is. Tedd nekik azt, amit nekem magamnak akarnál tenni. És higgy a szeretetben.”

Sűrűn olvasunk a naplóban a

Krisztusra ráhagyatkozás örömről is. „Nem vagyok csupán a szenvedések hirdetője, de sokkal inkább örömek adója.” S amikor a művésznőnek egy tengerentúli körútra kell indulnia s úgy érzi, hogy nincs ereje hozzá, ezt a biztatást hallja: „Mitől félsz, ha egyszer én is ott vagyok? Melyik édesanya lehetne nálam jobb édesanya?”

Már ezek a kis szemelvények is mutatják, mennyire igaza van Daniel Ropsnak abban, hogy ezek a lelki beszélgetések szinte kimeríthetetlen anyagot nyújtanak éppen a mai embernek az elmélkedésre. „Tudod te, mit teszünk mi, amikor írjuk ezeket a lapokat? — jegyzi fel egy alkalommal Gabrielle Bossis a hallott szavakat. — Megsemmisítjük azt az előítéletet, hogy a lélek bensőségét csak a szerzetesek építhetik ki klastromaikban, holott az én szeretetemhez hozzáférhet minden lélek, ha benne is él a világban ... Egyformán sietnék oda minden lélekhez, mert nincsen egy sem, amelyik ne hihetné, hogy kiválasztottja az én szeretetemnek.” S egy másik helyen: „Vannak gyermekek, akikhez az Atya általános módon szól. S vannak mások, akiket az Atya külön is szólít, hogy bővebben közölje velük gondolatát és jobban feltárja gyöngédségét. Ezek azok, akik már választottak a belső és a külső élet között, akik készek az eszményhez fordulni, amelyet Én tűztem elébük.”

Gabrielle Bossis kész volt erre — állapítja meg Humani. Elfogadta az üzenetet, magáévá tette az eszményt egy életén át s a megértést és a szolgálatot szent örökségül hagyta ránk. Halálos ágyán sem szállt el ajkáról a mosoly, arca sugárzott az örömtől. Utolsó szavai is

ezek voltak: „Kész vagyok, Jézusom.”

Több közleményt olvastam már azokról a kezdeményezésekről; amelyek az atomerőnek békés célokra való hasznosítása terén folynak. Arról a különös nehézségről azonban, amellyel *Patrick Grove*, az amershami rádiókémiai központ vezetője foglalkozik tanulmányában, most hallottam először. Szerinte ugyanis nem az a legnagyobb probléma, hogy miként fogják munkára a felszabaduló energiákat, hanem az a mellékesnek, szinte jelentéktelennek látszó kérdés, hogy hová tegyék, miként szabaduljanak meg a nukleáris reaktorban „elégetett” uránium hamujától. Mert ez a „hamu”, amely rádióaktivitását hosszú évekre megőrzi, rendkívül veszélyes anyag, olyan, amely könnyen kiolthat maga körül minden életet.

Az uránium „elégése”, mint tudjuk, nukleáris reakció, amelyben az uránium atomjai két, hozzávetőleg egyenlő részre szakadnak s ebben a folyamatban energia és neutronok válnak szabaddá. Erre mondják, hogy az atomok „hasadást” szenvednek s ezért hívják „hasadási termékeknek” is a hátramaradó atomtöredékeket. Mint hogy a töredékek nem teljesen azonos méretűek, a legkülönbözőbb elemekkel találkozunk a hamuban. Általában 35 elem szokott képződni, de az összes lehetséges variációkat számítva több mint 200 izotópot állapítottak már meg a hasadási termékekben. Jóllehet azonban ilyen sokféle töredékre esnek szét az uránium atomjai, az égési folyamatban rendkívül csekély tömeg megy veszendőbe. E kisiny veszteség fejében is ha-

talmas energiamentiséghez jutunk, a folyamat végén azonban a hamu súlya csaknem azonos az elégetett anyaggal.

Ezeknek a hasadási termékeknek legjellegzetesebb vonása az erős rádióaktivitás. Hogy mennyire erős, megítélhetjük abból, ha ezeket a hasadási termékeket párhuzamba állítjuk a természetes rádióaktív elemmel, a rádiummal. Ezt az elemet már 50 éve keressük és gyűjtjük, de még ma sincs belőle több, mint hozzávetőleg öt kiló. Az a rádium-készlet például, amellyel Anglia rendelkezik orvosi célokra, mindössze 170 gramm, s ez is elegendő arra, hogy a betegek tizezreit kezeljék. Ezzel szemben viszont, ha 500 gramm urániumot elégetünk a nukleáris reaktorban, a hasadási termékek tartós rádióaktivitása egyenértékű öt mázsa rádiuméval!

A hasadási termékek elkerülhetetlen és zavaró kísérői mindenféle nukleáris reaktornak, akár energiát termel ipari felhasználásra, akár plutóniumot a bombagyártáshoz. További hasadási termékek származnak az atombomba robbanásából is. Ezek, ha kedvezők a körülmények, felkerülnek a légkör magasabb rétegeibe, ahol azután károkozás nélkül oszlanak szét. A reaktorokból azonban mesterségesen kell időnként eltávolítani a hasadási termékeket, mert nagyobb felhalmozódás esetén gátolják és meg is akasztják a reakciót. Az égetésre szánt elemeket ki kell venni a reaktorból és kémiai eljárással megtisztítani a hasadási termékektől. Ezek az eljárások fáradságosak, kényelmetlenek és költségesek, főleg a rádióaktivitás miatt. Érthető, ha a kutatók egyik legfőbb törekvése ma arra irányul, hogy jobb és könnyebb

megoldást találjanak. Arra azonban semmiképpen sincs mód, hogy megváltoztassuk a hasadási termékek természetét. Rádióaktivitásuk lassanként gyöngül ugyan, de meg nem szüntethető. Őrizni kell őket a végtelenségig. Grove szerint mindaz, amit tehetünk, csupán annyi, hogy a lehető legkisebbre szorítjuk a hamu térfogatát s olyan cement-tartályokba rakjuk, amelyeknek több deciméter vastag a faluk.

Rádióaktív hamut — mint Grove írja — máris nagy mennyiségben tárolnak az egyes országok kísérleti telepein s egyenesen meg kell döbennünk arra a gondolatra, hogy mi lesz akkor, ha az atomerőt a fő energia-forrássá fejlesztjük? Kiszámították, hogy ha a Nagy-Britanniában ma előállított összes villamosenergiát atomhasítással gerjesztenék, akkor az évenként elraktározásra szoruló hasadási termékek rádióaktivitása 20.000 tonna rádiuméval érne fel. E pillanatban el sem tudjuk képzelni, hogy mihez fognáink velük. Felmerült már az a gondolat is, hogy amennyiben sikerülne rakétákat lőni a holdba, ezeket kellene igénybe venni arra, hogy szabaduljunk a hasadási termékektől.

Valamelyest, biztató jelenség azonban, hogy a hasadási termékeket már tudásunk és technikai készségünk mai fokán sem kell teljesen „holtsulynak” tekintenünk, mert ha egyelőre kismértékben is, de már megindult a hasznosításuk. Éppen ez az a feladatkör, amelyben a Grove vezetése alatt álló intézet is dolgozik. Nézzük csak: hogyan?

A legelső teendő a hasadási termékek keverékéből különválasztani az egyes elemeket. Ez

kémiai művelet. A nyersanyagot hozzá egy atomtelepről kapják, koncentrált oldat formájában. Az oldat azt a hamut tartalmazza, amely azután maradt meg, hogy az urániumot és a plutóniumot még a telepen kivonták belőle. Az oldat szállítása is nagy gondosságot kíván. A tartály, amelynek 90 liter az űrtartalma, 20 centiméter vastag acéllemezekből készült és 80 métermázsát nyom. Továbbítására külön gépkocsit szerkesztettek. A kísérők közt szakképzett technikusok vannak, akik állandóan ellenőrzik a rádióaktivitást. Az eljárások, amelyekkel az intézet elkülöníti az egyes hasadási termékeket, elméletileg általában egyszerűek, a gyakorlatban azonban igen bonyolultak, mert több deciméter vastagságú cement-védőfalak mögül kell végezni az összes műveleteket.

Mire jók ezek az anyagok? Hasznosságuk — feleli Grove — lényegileg abból ered, hogy ugyanolyan fajta áthatoló sugarakat bocsátanak ki, mint a nagyfeszültségű X sugár-generátorok, s emellett még energetikus elektronokat is, amelyeket egyébként csak felhevített izzószálakból kaphatunk, mint a rádió és a televízió esetében is. A rádióaktív források előnye az, hogy maguktól termelnek sugarakat, minden külső segítség nélkül, következőképpen kis helyre tömöríthetők, szállíthatók és aránylag olcsók. Áll ez általában az összes rádióaktív anyagokra, bármilyen forrásból származzanak. Egyes hasadási termékek azonban különösen értékesek. A cézium 37-et például máris sikerrel alkalmazzák az ipari röntgenvizsgálatoknál, amikor arról van szó, hogy a fémek összeolvasztását és hegesztését

spektrum-fényképekkel vizsgálják fölül. Akkora tokocska, mint egy borsószem, elegendő sugárzást szolgáltat erre a célra. Beszerzése és kezelése így hasonlíthatatlanul kevesebbe kerül, mint egy röntgenkészüléké, amellet pedig megvan az a páratlan előnye is, hogy olyan helyeken és pontokon is dolgozhatnak vele, ahol méretei miatt nem tudnák használni a röntgengépet. Grove semmi akadályát sem látja annak, hogy a céziumot, ha már kellő mennyiségben rendelkezünk vele, beállítsák a rosszindulatú daganatok orvosi sugárkezelésébe is. Ebben az esetben a cézium kiegészíthetné vagy felválthatná a ma általában használt nagyfeszültségű röntgengépeket. Egy másik rádióaktív izotópot, a kobalt 60-at már használják is erre a célra, Grove szerint azonban a cézium sokkalta bősége-sebb sugárforrás ennél. Amit még pontosan kellene tudni, csupán nagy mennyiségben való előállításának költségei.

Egy másik hasadási termék a stroncium 90, amely magas energiájú elektronokat lövell. Ha megmérjük a tárgyon áthatoló sugarainak erősségét, megállapíthatjuk magának a tárgynak vastagságát. Ezen alapszik a vastagság rádióaktív meghatározása. Ezeknek a stronciumos készülékeknek nagy előnye más eszközökkel szemben, hogy a tárgy érintése nélkül mérik a vastagságot. Folyamatosan, úgy amint a gyártás halad, ellenőrizhetjük tehát a papiros, a karton, a linóleum és a finom fémlemezek vastagságát. Újabb érdekes és sikeres alkalmazás történt legutóbb, amikor ilyen módon ellenőrizték a gépből kikerülő cigaretták töltését. Ma már kereskedelmi megrendelés-

re is gyártanak stronciumos készületeket.

Grove ezt a két hasadási terméket emeli ki tanulmányában, de hozzáfűzi, hogy más termékek különválasztása és hasznosítása körül is folynak kísérletek. A jövő fejlődés lehetőségei közt szerepel a statikus elektromosság kiküszöbölése s helyette világító lapocskák vagy miniatűr elektromos telepek alkalmazása. Nem kétséges, hogy az ilyen irányú kezdeményezések hamarosan teljes sikerrel fognak járni, s a találmányok gyorsan át fognak menni a közhasználatba. Az is bizonyos azonban, hogy a rádióaktív anyagoknak általuk igényelt mennyisége csak egy csepp a tengerben, ha szembeállítjuk a hasadási termékeknek a szörnyű tömegével, amely az atomerőnek ipari kiaknázásával kapcsolatban fel fog halmozódni. Mindennél nagyobb feladat tehát — állapítja meg Grove —, hogy olyan hasznosítási módokat fedezzünk fel, amelyekkel elfogyaszthatjuk az új forrásokból összegyűlemlő rádióaktív hasadási termékeket. S minthogy a rádióaktív sugárzás fizikai és kémiai változásokat idéz elő az útjába eső anyagokban, minden valószínűség szerint ebben az irányban kell keresnünk a megoldást.

Vegyük csak fontolóra, mi történik akkor, amikor rádióaktív sugarakat nyel magába az anyag? Általános következmény, hogy energia szabadul fel s ennek az energiának zöme hő alakjában jelenik meg: a sugárzásnak kitett tárgy kissé melegebbé válik. Ha azonban pontos megfigyeléseket végzünk, az is kiderül, hogy az energia nem egyenletesen oszlik el a tárgyon, mint a rendes melegítés esetében, hanem hő-foltok módjára.

Ezek a melegcsomók annyira kicsinyek, hogy a sugárzás által kiváltott energia egy-egy atomra vagy molekulára, avagy atomok, illetve molekulák kicsiny csoportjaira összpontosulhat. Ez az oka annak, hogy súlyos helyi zavarok támadnak: atomok kilöködnek rendes helyzetükből, molekulák széttörnek, ami mind kémiai reakciókat indít meg. Mindezek a szorosan helyi hatások anélkül állnak elő, hogy a besugárzott tárgy a maga egészében bármiféle jelentősebb hőemelkedést mutatna. Ebből következik tehát, hogy a besugárzással normális környezeti hőmérséklet mellett is előidézhetünk kémiai változásokat, olyan változásokat, amilyenekhez egyébként csak igen magas hőmérséklet és nyomás segítségével juthatnánk. Sajnos azonban, az ilyen besugárzások hatásfoka általában messze alatta marad a rendes eljárásokénak, úgyannyira, hogy a hasadási termékek nagy mennyiségeivel sem érhetnénk el olyan kémiai folyamatokat, amilyenekre az iparnak van szüksége.

Ezidőszerint a kémiai reakciónak csak egy olyan kategóriájára akadtunk, amelyben hatékony a sugárzás, s ez a „polimerizáció”, a plasztikus anyagok gyártásának megszokott módja. Legalább is elméletben évenként ezer és ezer tonna számra termelhetnők a plasztikus anyagokat a megfelelő mennyiségű hasadási termékek segítségével. Hogy azonban ezek a plasztikus anyagok jobbak és olcsóbbak lennének-e, mint a jelenleg gyártottak, még kétséges és a további kísérletek eredményén múlik.

Gondoltak már arra is, hogy a hasadási termékek sugárzását

élelmiszerek tartósítására is fel lehetne használni. A mai módszereket ugyanis nem tarthatjuk kielégítőeknek, mert a forralás vagy vegyi védőszerek hozzáadása rontja a táplálék szagát, ízét és frissességét. Rádióaktív besugárzással viszont — mondják az eszme felvetői — hevítés nélkül is csírátlanítani lehet az élelmiszereket, köztük a húst és a tejet is. A gondolat önmagában nem rossz, — jegyzi meg Grove —, a baj csak ott van, hogy a baktériumok sokkal jobban ellentállnak a sugárzásnak, mint a magasabb szervezetek. Ahhoz, hogy elpusztítsák őket, legalább ezerte nagyobb sugárzás kellene, mint amilyennel bennünket megölhetnének. Ennek oka nyilván az, hogy a baktériumok minimális felületét nyújtanak: a helyzet nagyjában az, mintha ágyúból lőnénk rá a légyre, amely tőlünk húsz méter távolságban szállt rá a magtár ajtajára. Ettől függetlenül azonban az élelmiszerekben is változást idéz elő a sugárzás, így mielőtt csírátlanításra fordítanók a hasadási termékeket, arról kellene megbizonyosodnunk, hogy nem veszedelmes- és káros-e hatásuk magukra az élelmiszerekre.

Mindenesetre csak helyeselnünk lehet — írja befejezőben Grove —, hogy az utójára említett két lehetőséget: vegyi anyagok előállítását és élelmiszerek tartósítását a hasadási termékek segítségével, nagyban tanulmányozzák napjainkban. Akár sikerrel járnak azonban ebben az irányban a kutatások, akár nem, maga az alapvető probléma megmarad. Az, hogy mitévők legyünk a hasadási termékekkel, olyan kérdés, amelynek megnyugtató megoldása nélkül az atomtelepek nagyobbará-

nyú kifejlesztésére józan észszel aligha vállalkozhatunk.

Képtárak látogatói megfigyelhették, hogy a felhasznált anyag és annak kezelése tekintetében is mekkora különbség van festmény és festmény között. A művészi alkotás kézzelfogható „dolog” is, nem csupán eszmék vagy esztétikai meglátások elvont kifejezése. S az anyagi kellékek helyes megválasztása nemcsak azért fontos, mert ezek a legszorosabban hozzátartoznak ahhoz, amit a művész rajtkerestül mondani kíván, hanem azért is, mert teljesen tőlük függenek a mű fennmaradásának és épségben maradásának esélyei.

Nem csoda, hogy már régebben is behatóan foglalkoztak a festészet technikai oldalával. Egyik leghíresebb könyvet Cennino Cennini írta még a XIV. században. Ez a könyv maig megtartotta érdekességét. Mutatja, hogy Renoir, a híres francia festő, aki 1919-ben halt meg, Cennini hatására változtatta meg előző módszerét. Legújabbban W. G. Constable dolgozta fel a kérdést. Könyvében, amelyet „A festő műhelymunkája” címmel adott ki az oxfordi egyetem, nemcsak a vonatkozó irodalmat és a legújabb vizsgálatok eredményeit foglalta össze, de sok olyan adattal is szolgál, amelyeket ő maga kutatott fel egyes művészek leveleiben, naplófeljegyzéseiben és az általuk kötött szerződésekben.

Hubert Wellington, akitől a könyv ismertetését olvastam, nagy dícsérettel adózik a szerzőnek. Constable egyik érdekes megállapítása, hogy nincs tár-

gyi alapja annak a hiedelemnek, mintha a régi művészek által használt festékek valami titokzatos módon fölötte állának a ma kaphatóknak. Tény mindenesetre, hogy a középkorban az érdekelt céhek a festékek minősége fölött is ellenőrzést gyakoroltak s nem engedték meg silány anyagok forgalomba hozását. Amint azonban lazultak a megkötések és az iparosok helyett, akikhez addig közvetlenül kellett fordulni, külön festékkereskedők látták el a piacot, sok olyan festék készült, amely vonzóan hatott, de romlónak, sőt rombolónak bizonyult. Nem egy festő vallott kárt ezekkel. Így járt a többi között Reynolds és Delacroix is, akiket rávettek arra, hogy szurkot és kátránytartalmú lakkokat használjanak.

A fő okát annak, hogy a régi híres képek tartósabbak és fényüket is jobban megőrzik, Constable szerint nem a festékekben, hanem az anyag kezelésében kell látnunk. A művész akkoriban lassan és fokozatos fejlesztéssel rakta fel képét a vászonra és csak a végén színe-

zett, újabban viszont a közvetlen festés tört utat s a művész, ha nincs megelégedve alkotásával, a már késznek szánt képet retusálja vagy festi újjá. Ez természetesen csak az olajfestésre áll, mert a freskónál, a temperánál és a vízfestésnél más a módszer. Az olajfestésnek „íratlan, de szigorú hagyománya” volt — állapította meg Constable — s ez a hagyomány, amelyet a céh-műhelyek, majd a XVI. és XVII. században az egyéni műtermek alakítottak ki, csak a XIX. században omlott össze, amikor a francia impresszionisták nem tudtak mit kezdeni vele. Előbb a tájképfestészetben tértek el tőle, hogy fényhatásokat érhesse el és kiemelhessek a zöld lombozatot, utána pedig a portréfestészetre is átvitték az új technikát.

Constable véleménye az, hogy az utolsó 50 évben teljes összevisszaság lett urrá a festészetben, nemcsak a művészi célokat, de a technikát illetően is. Kíváncsian várhatjuk, lesz-e, s ha lesz, milyen lesz a kibontakozás?

A KIS ÚT

... és így állandóan rossz lelkiismerettel élek, mert sohasem tudom elvégezni, amit magam elé tűztem. Szeretném helyemet megállani munkámban, szeretném magamat továbbművelni, szeretnék a sportban eredményeket elérni, szeretnék valami idegen nyelvet tanulni, kellene, hogy a feleségemnek is segítsék valamit a háztartási munkákban, szeretnék a gyerekeimmel játszani, a barátaimat sem akarom elhanyagolni, énekkarba is jártam azelőtt, turistáskodtam is. Minél többet csinállok, annál inkább az az érzésem, hogy még sokkal többet kellene tennem.

Lelkiállapotom részben alkati eredetű, és így nem lehet, de nem is kell alapvető változtatásokat eszközölni rajta, — a részben szerzett, vagyis hibás neveléssel és önneveléssel alakult ilyenné, tehát ugyanazon eszközökkel korrigálható is, annyira, amennyire.

Vannak természetből passzív emberek. Mindenbe belenyugszanak, mindent elfogadnak, mert „úgysem lehet változtatni rajta”. Mindennel és mindenki-vel önmagukkal szemben. Mindentől félnék, nincs vállalkozóképük, és ha nagynéha belefognak valami valamibe, annyira bátoratlanok, hogy végül is valóban nem sikerül vállalkozásuk. Lassan abba is hagynak mindent és lethargiába süllyednek. Az önalkati adottságai nyilván nem ilyenek.

És vannak természetből „rámenős” emberek. Az élet különféle formáit jónak, vagy rossznak ítélik, és azonnal indítást is éreznek, hogy a jót megszerezzék, érvényesülni segítsék, a rosszat javítsák, csökkentsék, irtsák. Minden érdekli őket, mindenre vállalkoznak, bátran és gyorsan belefognak a dolgokba, és mivel sikereik vannak, egyre gyorsabban, és egyre több-félébe. Úgy látszik ön inkább ezek közé tartozik. Adjon érte

hálát az Istennek, mert az a szerencsésebb alkat; sok alkalmat rejt magában az önfegyelemre, de sok csalódásra és szenvedésre való lehetőséget is.

Az aktív embereket az indítja cselekvésre, hogy értékeket látnak maguk előtt, — anyagi, gyakorlati, erkölcsi, vallási értékeket, melyeket meg akarnak szerezni. Csak úgy érzik érdemesnek az életet. Már most: az ember erői korlátoltak, és „egyik dolog ellensége a másiknak.” Egy-egy újabb érték megszerzése sokszor csak más meglevő értékek feláldozásával lehetséges. Ha valaki kényelmesen akar utazni, odaadja pénzét a hordárnak, ha meg akarja tartani pénzét, fel kell áldoznia kényelmét. Ha valaki nyelveket akar tanulni, le kell mondania néhány baráti összejövetelről, játékról, kirándulásról, korai lefekvésről, stb. egy sereg olyan dologról, amely talán nagy érték pl. egy kamasz fiúnak, de amit könnyedén dob oda olyan ember, aki felfogta, mekkora érték egy idegen nyelv bírása. Az értékeknek van egy hierarchiájuk: vannak magasabb és alacsonyabbrendű értékek. Egyszer nagyon komolyan meg kell csinálnia az embernek a maga érték-skáláját és azontúl minél gyakrabban és minél keményebben kell revidálnia életét a

megállapított értékelés realizálása szempontjából.

Az érett embernek döntenie kell: melyiket akarom. Néha éles a választás: egészen vagy- vagy jellegű. Mi a nagyobb érték szememben: jellemes, egyenes, kötelességteljesítő embernek lenni, vagy könnyedén átsiklani a kötelességteljesítés, tisztesség, becsületesség kívánalmait felett és a szórakozás, a könnyű sikerek útját választani. De bármelyiket választjuk, ne akarjuk aztán a másiknak előnyeit is.

Akinek legfontosabb az, hogy jól egyék-igyük, azt tegye, ami jólesik, ne tartozzék senkinek számolni idejéről, pénzéről, stb., annak célszerűbb, ha nem alapít családot, akkor marad ideje sportra, énekkarra, nyelvtanulásra, mindenre. De akinek az a fontos, hogy legyen valakije, kivel egy a szíve dobbanása, aki kicsi gyerekeit a térdén akarja lovagoltatni, aki Isten rendelése szerint be akar illeszkedni az emberi társadalomba, mint az Életet továbbvivő csira, az válassza a családi életet, minden terhével, munkájával, szegénységével, és ne panaszozza fel, hogy agglegény kollegájának van motorcsónakja, neki meg nincsen.

Néha nem ennyire éles a választás, és inkább csak az érté-

kek összehangolása szükséges. Lehet valaki jó családapa, amellet sportolhat is, muzsikálhat is és lehet még egy-két kedves foglalkozása. Persze tudnia kell, hogy mindez csak bizonyos igényleszállítással lehetséges. Most már a fiaival fog sportolni, a leányaival muzsikálni, és családotul túristáskodni.

Idővel az ember ráébred arra, hogy a magasabbrendű értékek keresése közben szinte magától szűnik meg az alacsonyabbrendű értékek fontossága, és hogy az erkölcsi értékek birtoklása milyen mindenekfelettvaló — bár csendes — boldogságot ad, és ezt nem cserélné el semmivel e világon.

Hátha még egyszer átéljük azt is, amit az Úr Jézus mondott: „Sokban szorgoskodom, pedig csak egy a szükséges” és: hogyha ezt az egy szükségeset keressük, a „többi hozzáadatik”! Ha egyszer átéli valaki, hogy a legnagyobb érték igazán az Isten gyermekének lenni, és ezt keresi mindenben és minden előtt, akkor egyrészt nagyon sok mindenféle elveszti addigi értékét, fontosságát, másrészt sok mindenhez erősítést és bátortást kapunk, amihez eddig nem mertünk hozzáfogni. A sikert pedig letesszük Isten kezébe. F.

NAPLÓ

A KATOLIKUS LITURGIA kérdéseit tanulmányozó nemzetközi találkozó még 1953 szeptemberében zajlott le Luganóban, de a megbeszélés anyaga csak most került nyilvánosságra a Trieri Liturgikus Intézet kiadásában megjelenő Liturgikus Évkönyvben. A találkozót a Trieri Liturgikus Intézet és a párisi Liturgikus Pasztorációs Központ rendezte meg. A konferenciának a Szentszék kizárólagos illetékessége miatt természetesen csak magánjellege volt, megbeszélései azonban — mint azt az *Orbis Catholicus* megállapítja — még sem jelentőségnélküliek. Nemcsak azért, mert már a korábbi hasonló megbeszéléseket — a Maria Laach-it és az Odilienburg-it is a Szentszék rokonszenve kísérte, hanem főleg amiatt, hogy ezt a konferenciát hivatalos tájékoztatásra is felhasználta. A tárgyalásokon ugyanis megjelent Ottaviani bíboros, a Szent Officium titkára és a Ritus Kongregáció történelmi osztályának főelőadója, P. Ferdinánd Antonelli O. F. M. is. További jelentőségre tett szert a konferencia azáltal, hogy résztvett rajta Frings bíboros, a német püspöki kar elnöke s ott voltak a francia, a németalföldi, a belga, az osztrák, a svájci és az olasz püspökségek meghatalmazott képviselői is. Lienart és Feltrin francia bíborosok a tárgyalások befejezése után a megbeszélések eredményeihez való hozzájárulásukat fejezték ki.

Az 1951-ben tartott Maria Laach-i konferencia főleg a husvét vigiliájának és a misekönyveknek reformjával foglalkozott, míg az 1952-ben történt megbeszéléseket a Strassburg melletti Odilienburgban, mindenekelőtt a miseritus kérdésének szentelték. Ez utóbbi konferencia határozatai többek között kifejezésre juttatták a résztvevőknek azt a kívánságát, hogy a jelkipásztori direktívákat illesszék bele a rubrikába a husvéti vigília szertartásrendjének mintájára, kérték a doxológiának a kánon végére való áthelyezését, a Pater noster, a Pax Domini áldás és a békocsók közötti szorosabb kapcsolat megeremtését, az Agnus Dei és a Szentostya megtörése közötti kapcsolódást, az áldoztatási rítus megváltoztatását és a misének az Ite Missa est elbocsátó formulával, az oltárcsókkal és az áldással történő befejezését.

Lugano jelentősége nem annyira az egyes liturgikus részletkérdések megtárgyalásában rejlik, hanem inkább abban a három előadásban, amelyek mintegy egymásra hangolva a reformok bevezetésének sürgetésében esendültek ki. Luganóban már nem csupán a liturgikus részletkérdésekről, vagy az egyes ünnepek megünneplésének ilyen, vagy amolyan módjáról, hanem az egész liturgiának átfogó és mélyreható újjáalkotásáról volt szó. Az egész megbeszélés természetesen Szent X. Pius pápa szellemében történt, vagyis a hívó népnek a szentmise drámájába való szorosabb bekapcsolódását szolgálta.

Eugen Fischer, a strassburgi dóm plébánosa bevezető előadásában korunkat „az Egyház liturgikus korának” nevezte. Mondanivalóit F. Leist szavaival végezte: „A nyugati Egyház jövője

nem utolsó sorban attól fog függni, hogy a keresztények hogyan szentelik meg az Úr napját." Majd Montinit idézte: „A liturgikus megújulás munkája a legfontosabb, amit manapság a lelkipásztoroknak végezniök kell.”

Az első előadás *Lercaro* bolognai bíborosé volt „A tevékeny részvétel, mint X. Pius pasztorális reformművének alapelve” címmel. Az istentisztelet helyreállítása a nép aktív részvételével X. Pius szemében gyakorlati eszköznek látszott a keresztény szellem megújítására, vagyis „mindeneket megújítani Krisztusban”. Az előadás megemlékezett a szent pápa ilyen irányú erőfeszítéseiről, a szentáldozásról kiadott dekrétumáról, az egyházi zene megújításáról, a breviárium-reformról és más fontos intézkedéseiről, amelyekben azonban X. Pius csak a megteendő út „első lépéseit” látta. XI. Pius a *Divini cultus* kezdetű apostoli konstitúcióban ezt írta: „Feltétlenül szükséges, hogy a hívők ... a szent cselekménynél oly módon vegyenek részt, hogy az előírásoknak megfelelően a pappal, vagy a karral váltakozva hallassák hangjukat.” A legfontosabb lépés azonban a X. Pius óta megkezdett úton a *Mediator Dei* enciklika. Ez ugyanis a hívők aktív részvételét dogmatikusan megalapozza, Következétesen állítja fel XII. Pius pápa azt az elvet, hogy a liturgia állandó elemei, amelyekhez a nyelv is tartozik, a nép nagyobbarányú részvételének céljából reformálhatók lesznek.

„Igy az a kívánság — folytatódik az előadás — amely ma széles körökben elterjedt, hogy a szentírás felolvasása a pap vagy a ministránsok által a nép nyelvén történhessék, harmonikusan beilleszthető a boldog pápa részéről megvalósított és kívánt reformok kereteibe. Azoknak a vágyakozása, akik szeretettel gondolnak „a hívők tevékeny részvételére” a szent misztériumban, nemcsak erre a melléknévre és főnévre támaszkodnak: „tevékeny részvétel, nem is csupán a keleti liturgiában szokásos két-, sőt részben három-nyelvűségre, hanem a kétnyelvű ritualéna már gyakran adott jóváhagyására, különösen pedig a *Mediator Dei* enciklika tanítására, amely a népnyelv hasznosságát elvileg elismeri, azonban engedélyezését helyesen a szentszéknek tartja fenn; senki sem láthatja át ugyanis, milyen fontos és általános érdekek fűződhetnek olyan egyetlen egy nyelv használatához, amely általánossá vált és hasonlíthatatlan módon alkalmas a keresztény gondolatok kifejezésére, mint amilyen a latin nyelv.”

Ha a familia Dei liturgikus összejövetelén az ígét a nép ismét a saját nyelvén, az ígehirdetésre tekintéllyel rendelkező papnak közvetlenül a szájából hallaná, az egyházköziség aktív részvétele, amit a Szentatya akar, még teljesebb lenne. X. Pius a hívőket bevonta az eucharisztikus kenyérben való részesedésbe és az áldozás liturgiájában el is érte részvételüket. A népnyelv közvetlen használata az olvasmányoknál lehetővé tenné a szavakban kifejezett liturgiában, az Isten szavának kenyerében való éltető és hathatós részesedést. „Szerénytelenség nélkül úgy vélem — fejeződik be az előadás — hogy a magvak, amelyeket az 1903. évi novemberi *Motu proprio* elvetett, bőséges termésbe szökkenhetnének.”

Wilhelm Weskamm berlini püspök „Az istentiszteletben való

tevékeny részvétel, mint lényeges funkció az egyházközség életében és létében” címen megtartott előadásában a népnyelv és a népének fontosságát különösen a diaszpórák szempontjából mérlegelte s a szentmise meg az egyházközség benső, teológiai összefüggéseit méltatta. A harmadik előadás Johannes Hofinger baugioi (Filippi szigetek) egyetemi tanár szájából hangzott el s ebben különösen a missziók szempontjaira hívta fel hallgatóságának figyelmét.

Mindazok a gondok és kívánságok, amelyek az előadásokban fölmerültek, kifejezésre jutnak a kongresszus egyhangú határozatában. A határozat latin nyelvű szövegének hivatalos fordítása nem lévén kéznél, az Orbis Catholicus folyóirat — amelynek nyomán ez a rövid és egészen vázlatos beszámoló is készül — a maga fordítását közli. A határozat többek között így szól:

... A kongresszus „tiszteletteljes bizalommal a pápa jóakarátú mérlegelése alá bocsátja a következő kívánságokat:

1. Boldog X. Pius kimondotta a hívők aktív részvételének elvét a szent misztériumokban. Ebben az elvben, amelyet további pápai megnyilatkozások erősítettek meg, látja a kongresszus azt a gazdag forrást, amelyből a hívők a krisztusi életet bőségesebb teljességgel meríthetik. Ez kétségtelenül még inkább és még sürgetőbb a diaszpórák és a missziók jövőendő helyzetére való tekintettel.

2. X. Pius és XII. Pius dekrétumokkal, illetve apostoli konstitúciókkal gondoskodtak arról, hogy a hívők a szentáldozásban való gyakori részvételükkel az eucharisztikus kenyérrel megerősítsék magukat. Ezeknek az apostoli intézkedéseknek a figyelembevételére kívánatosnak látszik, hogy a hívők számára az isteni ige táplálékát is könnyebben felfogható módon nyújtsák. Ez lehetséges volna, ha Isten családja a mise olvasmányait egyenesen és közvetlenül a pap szájából, az anyanyelvén kapja, ahányszor ezt a résztvevők száma megkívánja.

3. Hogy a hívők részvételét a liturgiában megkönnyítsük és termékenyebbé tegyük, a kongresszus tisztelettel kéri: a helyi ordináriusok kapjanak meghatalmazást, hogy a körülményekhez képest ne csak azt engedhessék meg, hogy a nép Isten ízejét saját nyelvén hallhassa, hanem azt is, hogy énekkel és imádsággal a maga nyelvén felelhessen rájuk a nagymiséken is.

A XII. Pius által oly szerencsésen megújított husvéti vigilia nyilvánvalóan értékes gyümölcsöket hozott. Ezért tisztelettel kéri a gyűlést, hogy a szentszék főpásztori szándékának megfelelően az egész nagyhét ünnepei hasonló módon legyenek megreformálva.”

A liturgia tudósainak egyes részletekbe menő megbeszélései egészítették még ki a lугanói konferenciát, amely feltárta, hogy a liturgikus reformmozgalom és az alapos reformok kívánsága közös óhaja sok püspöknek, lelkipásztornak és buzgó laikusnak és nem utolsó sorban a liturgia tudósainak. (sz. e.)

AKIK AZ OMAGYAR MARIA-SIRALMAT ÉNEKELTEK.

Akik riadt éjszakákon, a közelgő török által fölggyújtott falvak nyéében az ország biztonságosabb tájai felé menekültek: e papok s apácák kolostoruk kincsei közt többnyire könyveiket is magukkal vitték. Így halmozódott föl, ami el nem kallódott, meg nem semmisült e középkori magyar irodalmi anyagból, a nyugati széleken, ott, ahol egy-egy menekvő csoportot befogadtak: Nagyszombatban, Pozsonyban például. A könyvek egy ideig még éltek életüket s teljesítették hivatásukat; aztán a kéziratot kiszorította a nyomtatott könyv; a régiek kihaltak s az új nemzedék számára már nem sokat jelentettek ezek a nehezen olvasható kódexek. Századokra elfeledkeztek róluk.

Aztán, századok múltán, egyik-másik előbukkant. Javarészt ki is adták őket a Nyelvelmlektárban. De irodalomtörténeteink többnyire csak kelletlenül, mellékesen foglalkoztak ezzel a „kolostori irodalommal”. Ha fölfedezték is, nagyon sokáig halott anyag maradt. S ha foglalkoztak is már vele kiváló kutatók, avatott filológusok — egy Horváth Cirill, Katona Lajos és mások — életre kelteniük nem sikerült. Talán nem is gondoltak rá, hogy életre keltsék; beérték vele, hogy boncolják, többnyire nagy gondossággal és szakértelemmel. Es kétségtelen, hogy ez a filológiai munka nem volt hiábavaló: ez a bonctani, anatómiai ismeret — mondhatnók — tette lehetővé, hogy a holt test életrekelése hitelesen, a valóságnak megfelelően történjék majd.

Ezt a munkát végezte el Horváth János „A magyar irodalmi műveltség kezdetei” című, immár klasszikussá vált művében. A Nyelvelmlektár holt szövegei az ő kezenyomán egyszerre élni kezdtek: fölhangzottak mint prédikációk, mint közös olvasmányok, mint imádságok vagy a kolostori közösség életét szabályozó regulák; a szavak megzendültek a majd félezer éve halott ajkakon és sercegték a másoló barát szorgalmas tolla alatt, amint elront egy-egy verssort nagy buzgalmában szíve jelzőkbe buggyanó áhitatával, vagy imádságot, ennyi meg ennyi ávemáriát kér a jámbor olvasótól, vagy a megerőltető munka után fölsóhajt, hogy „íhatnám”, vagy tollpróbának odáír a pergamenre egy-egy kóssa, fülébe csendülő éneksort. „Szívem, lelkem, virágom, cinegém”...

Igen: Mohács előtt, Mohács körül, éppen a mi középkorunk „alkonyán” egyszerre fölvirágozik ez a „kolostori irodalom”. Miért ilyen későn, miért éppen ekkor? Úgy tudtuk, főként azért, mert ekkortájt történik a rendek megreformálása, s annak keretén belül a latinul nem tudók ellátása megfelelő vallásos szövegekkel. S nyilván azért is, mert ekkortájt jelennek meg a magyar vallásos életben olyan nagy egyéniségek, mint Igali Fábán, Fegyverneki Ferenc, a reformálók, és Temesvári Pelbárt meg Laskai Osvát, az írók.

Most azután a tudomány — elsősorban Mezei László, aki július 3-án erről a témáról tartotta kandidátusi értekezését az Akadémia — igen meggyőző érvekkel arra figyelmeztet, hogy ennek a magyar írásbeliségnek, tehát a magyar nyelvű irodalomnak a kezdeteit jóval előbbre kell vinnünk és az úgynevezett begina-mozgalomhoz kell kapcsolnunk. Ez az egész Európára kiterjedő val-

lásos nőmozgalom — melynek keretében voltak magányosan és voltak közösségben élő beginák — nálunk sem volt ismeretlen, sőt: első jelentkezése, a XIII. század elején, időben nagyjában egybeesik a belga-flamand beginizmus kezdeteivel, tehát egyáltalán a mozgalom megindulásával.

Nos, ezeknek a vallásos nőknek — akiket megtalálunk például Szent Margit környezetében is — magas vallási igényeiknél fogva a prédikáción kívül más lelki táplálékra is szükségük volt, közösségi olvasmányra, úgynevezett „kollációra”, mely természetesen a beginák anyanyelvén, nálunk tehát magyarul hangzott el. Így hát „a kolláció az a keret — mondja Mezei László — melyben a laikus nőmozgalom anyanyelvűsége kialakulhatott és ki is alakult”.

Ebben a megvilágításban azután egészen új és meglepő elhelyezést és értelmet nyer az első ismert magyar vers, a „Planctus”, a híres „löweni Mária-siralom”. A kódex ugyanis, melyben följegyezték, közvetlenül utána egy „kolláció” vázlatát közli, s ebből arra lehet következtetni, hogy a Planctust — az akkori szokás szerint — a „kolláció” hallgatására készülő begina-közösség énekelte, olyasféleképpen, ahogyan ma is, mondjuk egy nagyheti konferencia-beszéd előtt, áhitatkeltés céljából eléneklünk egy bőjti éneket.

Nyilvánvaló, hogy — mint Mezei László mondja — e Mária-siralom „nem állhatott előzmény és társak nélkül”; csak egyetlen emlékül maradt ránk egy bizonyára már virágzó irodalomból, — egy irodalomból, amely már magyarul — s a siralom tanúsítja, hogy drámai szépségre képesen — szólt a XIII. század végén. (r.)

CEYLON NYELVI PROBLEMAI ÉS A KATOLIKUSOK.

Ceylon mint ismeretes, nem gyarmat többé, hanem önálló államként tagja a Britt Nemzetközösségnek. Hasonlóan a többi fiatal államhoz, amelyek függetlenségüket visszanyerték, Ceylon is elhatározta, hogy saját nemzeti nyelvét visszahelyezi az őt megillető helyre. A nyelvi reform végrehajtása azonban, a hosszú gyarmati időszak után korántsem könnyű feladat.

Ceylon szigetének mintegy 8 millió lakosa eddig három nyelvet beszélt. A kívülről behozott angolon kívül a szingaléz és a tamult. Ez utóbbi dravida nyelv és főként a sziget északi és keleti részein fekvő ültetvényeken használják. A szingaléz a nyugati, közép és a déli részek lakosságának nyelve, míg angolul az úgynevezett *burgherek*, a régi kolonisták leszármazottai beszélnék. Ez utóbbiak ugyan törpe kisebbséget alkotnak, mégis a legutóbbi időig az angol volt az államigazgatás és a kereskedelem nyelve. A felsőbb osztályok éppen ezért angol iskolába járaták gyermekeiket és továbbképzésre egyenesen Angliába küldték őket. Így azután gyakran előfordult, hogy a művelt ceyloniak nem is ismerték anyanyelvüket, amely esetleg úgy is csak elméletileg volt „anya”-nyelv, mert hiszen szingaléz származása ellenére az anyjuk sem beszélt másképp mint angolul.

Most azonban arról van szó, hogy minden téren a bennszülött nyelveket restitulálják. A tervet persze sokkal könnyebb el-

határozni, mint végrehajtani. Akadtak ugyan forrófejű politikusok, akik azt állították, hogy „huszonnégy óra alatt” keresztülviszik a reformot. De erről szó sem lehet. A terv az, hogy a szingaléz és a tamil lesz a két hivatalos nyelv, lévén azonban a lakosság túlnyomó többsége szingaléz, ez utóbbi nyelv bizonyos mértékig kiváltságos helyzetet fog élvezni. Az angol másodrangú nyelv lesz, de oktatása kötelező lesz minden iskolában.

A bennszülött nyelvek bevezetését természetesen az iskolákban kellett elkezdni és ott is a legalsó osztályokban. Már a nyelvi reform bevezetése előtt is voltak bennszülött nyelvű iskolák, ezeket azonban másodrangúnak tekintették és azok a családok, amelyek jobb nevelést akartak gyermekeiknek biztosítani, inkább az angol iskolába küldték őket. A közoktatás vonalán azonban még mindig könnyebb a reform végrehajtása, mint a gazdasági és társadalmi életben. Egész sor gyakorlati nehézség merül itt fel. Ilyen mindjárt az írás. A szingaléznek és a tamulnak is saját írásmódja van. Felmerült ugyan az ötlet, hogy mind a kettőt írják át latin betűsre, de nem találkozott általános tetszéssel és nem is oldotta volna meg a kérdést. Hiszen könnyű elképzelni, hogy pl. a bíróság nem térhet át egyik napról a másikra a bennszülött nyelvek használatára, mikor az egész törvénykönyv, az egész igazságszolgáltatás, az összes jogi könyvek, de még az összes írógépek és a használt gyorsírás is angol. Ugyanígy a felsőbb oktatás és a gazdasági világ vezető személyiségei is el szeretnék kerülni a nagyobb zökkenőket és ezért amellettnak, hogy böles lassúsággal kerüljön végrehajtásra a reform.

A katolikus Egyház helyzete az új fejlődéssel szemben természetesen hasonló az egyéb intézményekéhez. Ambár a missziók mindenkor sokkal nagyobb mértékben művelték a bennszülött nyelveket. Hetven évvel ezelőtt, mikor a gyarmati kormány azt követelte, hogy kizárólag angol nyelvű oktatás legyen az iskolákban, Bonjean az első colombói érsek súlyos harcba keveredett a hatóságokkal, mert kitarított amellettnak, hogy a bennszülött nyelveket egyenrangúként kezeljék. Az volt az álláspontja, hogy igazi kulturáról csak anyanyelven lehet szó és kijelentette, hogy a katolikus iskolákban még akkor is fenntartják a bennszülött nyelvek tanítását, ha ez a kormánysegélyek csökkentését vonja maga után. És ezen a politikán azóta sem változtatott egyetlen ceyloni misszionárius sem.

Ez persze még nem jelenti azt, hogy a nyelvi reform így is nem jelent problémát az Egyház számára. A szemináriumokban eddig is nehézségeket okozott azoknak a növendékeknek oktatása, akik nem tanultak latinul. De ha holnap már angolul sem fognak tudni, egyszerűben elzárkódik előlük az egész „európai” valóság és teológiai irodalom. Ezt pedig papi műveltségük sinylené meg. A templomokban így is előfordult a hívek olyan összetétele, hogy a pap, ha angolul beszélt, nem lehetett bizonyos benne, hogy mindenki megértette. Most, hogy az angolt deutronizálták, de a bennszülött nyelvek még nem foglalták el helyüket, komoly gond, hogy hogyan értessek meg magukat jobban.

Természetesen nincs megoldhatatlan problémáról szó. De

mindenesetre alaposan meg kell fontolni a teendő lépéseket, hogy az átalakulás minél kevesebb zökkenővel és a lelkek szempontjából is minél hasznosabban menjen végbe. (d. k.)

AMI A HOMOK FELETT ÉPÜL — S AMI A HOMOK ALATT VAN... „... Ezt az országot, melyet mindenfelől hegyek és erdők vesznek körül, régen Pannóniának hívták. Belsejében széles róna terül el, melyet számos folyó öntöz és vadakban bővelkedő erdőség borít. Természettől annyira kellemes és szép, földje annyira gazdag, hogy szinte Isten paradicsomához, vagy Aegyiptushoz hasonló.”

Ezeket a sorokat 1147-ben írta le Otto freisingeni püspök Magyarországról, amikor keresztes hadakkal utazott át hazánkban Kelet felé.

Száz esztendővel később már fájdalmas képet mutatott ez a „paradicsominak” nevezett táj. A betört tatár csapatok tűzcsőváltól felgyújtott nádasok, égő erdők lángjai kavargottak mindenfelé és felperzselt falvak, városok pernyéivel hordta tele a szél a tágas magyar rónát.

Amit meg a tatárok meghagytak, azt a török pusztította tovább s a nádassal, erdőrengeteggel, ligetes lapályokkal ékes Duna-Tisza köze kóbor farkasok tanyája lett. A Ritter féle német lexikon 1883-ban — Ketschkemeter Heide címszó alatt — „sík homokpusztának” mondja az Alföldet. „Kezdődik Pestnél, tart Szege dig, kagylókkal van fődve, sasok és tűzokok lakják.” A lexikon tuloz, mert ebben az időben bizony már nemcsak sasok és tűzokok tanyáztak a Duna-Tisza közén, hanem elszórt tanyákon, újraalakuló falvaikban már birtokukba vették a tájat, amelynek nemcsak felszíni képe változott meg két évszázad alatt, hanem életereje is kiapadt. Nemcsak az alföldi falvak, települések, templomok és kolostorok süllyedtek a homok alá, hanem maga a természet is, a föld életét adó ereje is!

Az 1700-as évek végén írja Vedres István, Szeged város esküdt földmérője: „... A mi Tsorda és Barom homokos Járásaink a szaporodó sivány homok áradásaitól Arábiának forró homokos pusztáira hasonlítanak.” A hajdani erdős, ligetes tájon akkoriban mérföldekre el lehetett menni anélkül, hogy egy kis erdős oázis tűnt volna szem elé, de még fát is alig lehetett látni. Az 1778—79-es felmérés adatai szerint Szeged kétszázezer holdas határában három hold erdő volt. Háborúk és természeti erőzók együttes erővel valóban kietlenné változtatták ezt a vidéket és küzdelmessé az ember számára. Pedig a mindent elöntő homok alól a mély humuszrétegből előkerülő leletek arról tanúskodnak, hogy az avar kortól fogva az emberi települések kedvelt helye volt a két folyó köze.

Homok, homok, homok! Ez lett ennek a nagymúltú tájnak még a háborúnál és tatár-töröknél is veszedelmesebb ellensége. A fátlan, erdőtlenné kiszikkadt talajon egyre csak nőtt a homokrétteg. S ha még csak nőtt volna, de vándorolt. A széles mezőkön, ahol semmi sem állta útját az északról és keletről száguldó nagy

szeleknek, felkavarodtak a homokbuckák, tele lett velük a levegő. A darabosabbját a közelben, a finomabbját messzi vidékeken rakta le a szél. Kecskemét határának 1790-ben egy hatoda, húsz év múlva már öthatoda volt futóhomok. Ez alatt a néhány esztendő alatt 300 ezer hold jó szántó és legelőföldet borított el a futóhomok. Az 1863-as híres Luca-napi szél egy nap alatt 2600 hold földet változtatott terméketlen táblává.

Hiába volt annyi kezdeményező erő, hiába emelték fel a szavukat az Alföld erdősítésének-fásításának akkori hívei — közöttük a már említett Vedres István is — valami babonás félelem és tartózkodás megkötötte a kezüket. Valóban csak babonás félelemről beszélhetünk, hiszen a nép azzal védekezett az erdősítés ellen, hogy „ha erdő lesz, betyár is lesz!” A városok előljárói pedig attól féltek, hogy ha például szőlőt telepítenek a homokra, le megy a bor ára és felmegy a szőlőmunkások bére. Pedig már ingyen is kínálták a földet a kecskeméti határban s a ma is meglevő Haleszi szőlők furcsa neve tanúskodik arról a tétovázásról, amivel az ittélő magyarok belementek a homok megkötésének történelmi munkájába. Elfogadták a földet, szőlőt is telepítettek rá, de csak imbolygó elszánással kezdtek a munkának, hogy „ha lesz rajta, hát lesz, ha nem, majd máshoz fognak.” Hát lett. S ezzel a szó szoros értelmében megtörtődött a homoktalaj. Már maga a szőlő is megfogta valamennyire a homokot s a forró talajon izes bort adtak a tőkéik. Innen már csak egy lépés volt a fásítás. Először a szőlők közé telepítettek gyümölcsfákat, később erdei fákkal vették körül a termőterületeket, hogy el ne szaladjon a markukból, amit annyi küzdelemmel már megfognak: az évről-évre gazdagodó termés. Így alakult ki a híres kecskeméti és nagykovácsi gyümölcskultúra s az ő példájuk nyomán elkezdett terjeszkedni a termőföld Szeged irányába a félegyházi határon keresztül.

Történelminek neveztük fentebb ezt a munkát, amely az 1700-as években indult el és ma már tervszerűen folyik: a két nagyfolyó közének magyar gyümölcskertté való változtatása. De valóban az is, mert a török alatt elnéptelenedett és tanyái szétszórtságára kárhozottatott vidék új élete fakad a megkötött homokon. Természetesen itt sem alkalmas minden terület gyümölcs és szőlőkultúrára. Vannak és lesznek szegényebb területek, ahol továbbra is csak a szemes terményeknek kedvez a talaj, de ezeknek a hozamát is javítani lehet a jól megválasztott és kikísérletezett vetésforgók beállításával. A kiskövési homokkísérleti telep egyik legjelentősebb feladatának pedig azt tartja, hogy a sem gyümölcsre, sem szemesterményre nem alkalmas területeken olyan takarmányfélék kitenyésztését oldja meg, amely rendbehozná a vidék elcsenevezesedeett állattartását.

Mindennek elsőrangú feltétele a fásítás, az erdősávok létesítése, amely biztatóan indult meg és nagyon jól teszik a Kecskeméttől Szegedig felsorakozó iskolák, ha a tanyái iskola mellett csemetékerteket létesítenek, hogy az ittélő emberek már gyermekkorukban megszerezessék a fát, mint életüknek és termőtalajuknak leghatásosabb védelmezőjét.

Az alföldi homokon megindult mezőgazdasági átalakulás velejárója lesz a vidék településpolitikai képének megváltozása, fokozatos fejlesztése a nagyobb alföldi községek és mezővárosok irányában, ami viszont a táj kulturális életének fejlődését is magával hozza.

S hamár ezt említjük, nem feledkezhetünk meg az alföldi nép vallásos életéről, hiszen letagadhatatlan, hogy a küzdelmes századok alatt, amikor a föld itt oly mostohává változott, a vallás volt az, mely legtöbb erőt kölcsönzött a természet pusztításaiban mindig előlről kezdődő, nagy erőfeszítéseket igénylő szándékokhoz. Az is igaz viszont, hogy régi templomokkal, kolostorokkal együtt a vallásos életnek oly termőtalajai is homok alá kerültek itt ez alatt a néhány évszázad alatt, amelyek valaha egységbe fogták a szétszórt népet, a más vidékekről idetelepített lakosságot összebékítették az új lakóhellyel. A tanyai lelki gondozás még mindig leküzdhetetlennek látszó akadályokkal küzd. Nagy a templomhiány! Sok-sok kilométert kell itt gyalogolni a tanyai embernek, ha vasárnapi misére akar menni, ha halottját temeti, vagy ha gyermekét meg akarja kereszteltetni. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy ahol csak tanyai kápolnák és telkesszégek alakultak, ott nyomban megváltozott a táj települési képe is. Mint pásztor köré a nyáj, a kis kápolna, vagy templom köré úgy gyülekeztek az új házak és házsorok. Az alakuló egyházközségek sok helyütt magjai lettek termelő közösségeknek is s a vallás megifjító, folyton újabb erőt adó tényezői nem hagyhatók ki egy nagy táj békés építő munkájának számításaiból. A vallásos néprajztudomány feladata lenne, hogy a homok alól felszínre hozza azokat a vallásos kultuszokat, melyeknek nyomai még megvannak a nép között. Ezeknek a vallásos kultuszoknak mai — átértékelt és meg-nemesített — tartalmai összevonó, egységbeolvasztó erőt jelentenének a nép életében. Akárcsak az erdősávok és fás földszegélyek megkötik és védelmeyik, megtermékenyítik a vándorló talajt, a vallás tanítása és tradíciói is úgy emelnék a homok fölé a lélek humuszát: egy békés és boldog jövőndő erőfeszítéseinek javára. (m. f.)

NÉGY UJ KATOLIKUS KÖNYV jelent meg mostanában a francia könyvpiacón; négy olyan könyv, amely megérdemli, hogy a katolikus olvasók mindenütt fölfigyeljenek rájuk. Már a szerzők neve is méltán kelti föl az érdeklődést: Mauriac, Claudel, Charles Du Bos és Bruno kármelita atya, Keresztes Szent János életírója és a nagy kármelita misztika egyik legjobb mai ismerője.

Mauriac „Katolikus szavak” címmel hat előadását gyűjtötte össze. A hat közül talán az a legérdekesebb, melyet Spanyolországban tartott, s melyben a francia és a spanyol lelket hasonlítja össze. Baudelaire mondásából indul ki: „Franciaországban mindenki Voltaire-re hasonlít” s ezt fordítja vissza a spanyolok felé, mondván: náluk meg mintha mindenki egy kissé Szent Terézhez és Keresztes Szent Jánoshoz hasonlítana; ott „a heroizmus nem egyszer a szentség magaslatáig emelkedik”. Egy másik elő-

adás azt fejtegeti, hogy „a keresztény személyiség gazdagabb és tartalmasabb, mint az agnosztikus”; egy harmadikban — ezt akkor tartotta Stockholmban, amikor a Nobel-díj átvételére ott járt — művét magyarázza; egy negyedik, genfi előadásában hitének útját rajzolja meg, s ha korábbi vallomásaihoz képest nem is mond lényegesebben újat, fejlődésének vonalait vallomásról-vallomásra élesebben és tisztábban rajzolja meg, mint az olyan ember, akinek könnyörtelen éleslátása a folytonos lelkiismeretvizsgálatban válik egyre csálhatatlanabbá.

Claudél „Rögtönzött emlékezései” annak a negyvenkét rádió-interjunak a gyűjteménye, amelyet Jean Amrouche tartott vele 1952 júliusától októberéig (s amelyből egy részletet — Claudél véleményét Racine-ról és Shakespeare-ről — mi is közöltünk mult évi augusztusi számunk naplójában). Jacques Madaule-nak a claudéli drámáról írt egyszerű könyve mellett — mondják ismertetői — kétségkívül ez az író művének legjobb és leghitelesebb kommentárja. Sőt nemcsak művének, hanem életének is. Mert sorra végigtekint nagy élményein s most, túl a nyolevanon, mintegy véglegesen „szituálja” és értékeli őket. Szóbakerült az ifjúság két vezércsillaga, Rimbaud, akinek versei az első nagy lökést adták a fiatal Claudélnak, és Mallarmé, akinek reá tett hatását jóformán csak most látjuk a maga teljes jelentőségében; beszél megteréséről és — a könyv egyik legfontosabb része — a „Selyemcipő” keletkezéséről és értelméről, úgy, hogy a mű portugál barokk templomokéhoz hasonló zsúfoltsága egyszerre céltudatos renddé alakul a szemünk előtt, mert megtaláljuk azt a pontot, ahonnan az egészet szemlélni kell. Jean Amrouche éppen a „Selyemcipő”-vel kapcsolatban veti föl Claudél „homályosságának” kérdését, s a költő — érthetően — tiltakozik a vád ellen: ő maga világosnak érzi mind azt, amit mond, mind azt, ahogyan magát kifejezi. Szimbolumai a világ legreálisabb szimbolumai, mert nem elvontak, nem valaminő halott mitológia kellékei, hanem a hit ma is élő és fájláló valóságai, és ha a modern ember talán el is szokott tőlük, a kereszténység a szentatyáktól kezdve a középkoron át a reneszánszig, sőt bizonyos mértékben egészen a tizenkilencedik századig, e szimbólumok meghitt világában élt s ezeknek titokzatosan sokértelmű sugárzásában szemlélte a teremtet világot. Nem érdektelenek végül, ha sokszor nyersek és érzésünk szerint makacsul igazságtalanok is, Claudél „véleményei”, egy Péguyről vagy egy Bernanosról például.

Charles Du Bos naplójának most megjelent ötödik kötete — 1929 naplójegyzetei — lényegében nem ad új vonást sem az író, sem az ember arcképéhez, (melyet néhány naplóreszlettel 1953 decemberi számunkban mutattunk be olvasóinknak). Sokszor túlbonyolítja azt, ami valójában egyszerű; jellemző magatartása — amire tudatosan törekszik — az „ihletettség” néha megcsalja, tévútra vezet, nem egyszer mint kritikus is áldozatul esik lelkesezésének, túl kedvező első benyomásának (Huxleyvel kapcsolatban például) s ilyenkor az impresszió igazolására mozgósított kritikai apparátus nem mindig megbízható. De ez is tanulságos, hiszen nem végleges véleményről, hanem afféle „első vázlatról”, naplóról, a gondolat, ítélet keletkezéséről van szó: szinte tetten-

érhetjük egy-egy „tévedés” születését. De nemcsak azt; és nem is ez a legtanulságosabb, hanem Du Bos gondolkodásának a mozgása, dinamikája. „Comprendre est sa joie” — mondja róla egyik kritikusa; s valóban, minden elemző és értelmező törekvése arra irányul, hogy végülis megvalósítsa, ha kell kicsikarja a megértés örömét. S mert ezért küzdenie, szenvednie, vívódnia, tusakodnia, magával és áldozatával birkóznia kell: ez a megértés egyben a gyötrelme is. Voltaképpen egész benső élete e két pólus között feszül és hullámszik: a megértés kínja és öröme közt; s a „megértés” szónak ezúttal az irodalmi kritikán jóval túlmenő általánosabb és mélyebb, bizonyon fokig vallásos értelmet kell adnunk.

Kétségtelen: Du Bos kritikái, tanulmányai, könyvei — az „Approximations” eszméi, a „Dialogue avec André Gide” vagy a „Byron” például — fárasztóak, indokolatlan kitérőkkel túlterheltek, és egy-egy részletüknél nem tudunk szabadulni attól az érzéstől, hogy a kritikus túlságosan is a saját magánügyébe avat be. Egy naplóban azonban mindez nemcsak megengedhető, hanem természetes is; és ennek a naplónak éppen ebben rejlik egyik varázsa: kitűnően nyomon lehet követni benne azt a harcot, amelyet a lélek — folytonos helyreigazításokkal, nekirugaszkodásokkal, föllángolásokkal és bizonytalanságokkal — a bizonyosság, igazság megragadásáért, a megértésért folytat. Ezért fogja el az olvasót, ahogy Charles Du Bos lapozza, az a jóérzés, melyet egy nagyon nyílt és becsületes, bár kissé bőbeszédű és körülményes — néha majdnem kényeskedő — szellem társaságában észlelünk.

Bruno atya könyve voltaképpen tudományos mű, arról a tizenhat kármelita apácáról, akinek a történetét Gertrud von Le Fort írta meg és Bernanos dramatizálta (Gertrud von Le Fort regénye alapján). A tudós igen alaposan dokumentált véleménye szerint mindkét író meghamisította a történelmi valóságot; ami a tudós szemében bizonyára véték, az író — és az olvasó — szemében azonban távolról sem az: ennek a történelem is „anyag”, melyet földolgoz, melyből alkot, új valóságot nyír s esetleg új alakokat is teremt; a fontos csak az, hogy ne hazudjék, ne szálljon szembe anyagának mintegy „lelkével”, a történelem szellemével. Gertrud von Le Fort is, Bernanos is író volt, s mint író, egyben pszichológus is; Bruno atya történész és a misztika tudósa: érthető, ha szempontjaik nem mindenben fedik egymást. Ő a tizenhat kármelita sorsát, egyéniségét a kármelita misztika szelleme szerint értelmezi és magyarázza, és könyvének — mondják — legszebb része éppen a bevezetése, melyben valóban avatott kézzel tárja föl előttünk ennek a misztikának a világát. A többi: a per dokumentumai, följegyzések, okmányok, vallomások, inkább érdeklík a történész, mint a nagyközönséget. (yy.)

A PRÉDIKATOR KÜLDETESE. Montpellierben tartotta 67. kongresszusát a francia katolikus szervezetek szövetsége. A kongresszus, amelyen több bíboros és püspök is részt vett, a prédikáció kérdésével foglalkozott és zárójelentésében néhány igen érdekes szempontra hívja fel a figyelmet.

A jelentés mindenekelőtt szembeszáll azzal a szerinte pesszimista felfogással, hogy a prédikáció napjainkban hatástalanná vált. Az igazság az, hogy a Szentlélek éppen a prédikációt használja fel alkalmul a maga rejtélyes működéséhez és nagyon sok keresztény számára a vasárnapi prédikáció a legfőbb kapcsolatot jelenti Isten igéjéhez és az Egyház tanításához. A prédikáció elsőrendű lehetőség az Egyház számára, hogy a világ felé Krisztus üzenetét közvetítse.

A prédikátori tiszt lényeges része annak a küldetésnek, amelyet felszentelése napján a pap az Egyháztól kapott. A papnak soha nem szabad elfelejtenie, hogy Isten nevében beszél és az Egyház arra küldte őt, hogy ugyanazt az üzenetet közvetítse a hívek felé, amelyet Krisztus maga bízott az Egyházzal. Ennek a tisztnek szent jellege és nagy fontossága a misztikus test fejlődése és a világ üdve szempontjából, szükségessé teszi, hogy a pap a lehető legjobban készüljön rá fel. Folyamatosan tökéletesítse a szemináriumban szerzett ismereteket és tegyen szert jó szónoki képességre.

A papnak állandóan kapcsolatban kell lennie a plébániája területén lakó hívekkel, hogy így jobban kielégíthesse azok lelki igényeit. Meg kell ismernie lelki beállítottságukat, különleges problémáikat. Ebből a szempontból nagy haszonnal járhat, ha ugyanannak a plébániának vagy két szomszédos plébániának papjai együtt készülnek a beszédre.

A prédikációnak figyelembe kell vennie az Egyház hagyományos tanítási formáit, az evangelizációt, a katekézist, a teológiát. A keresztény üzenet nem más, mint Jézus Krisztust prédikálni. A papnak a hiteles Krisztust kell megismertetnie híveivel, az evangélium Krisztusát, az Atya kedves Fiát, aki azért jött, hogy az Atya akaratát teljesítse. Lehetővé kell tennie, hogy a hívek a Szentléleken keresztül találkozzanak azzal a Krisztussal, aki ma is építi egyházát. Mindezt pedig a papnak eleven és vonzó módon kell bemutatnia, úgy, hogy hallgatói mind bensőségesebb kapcsolatba kerüljenek Krisztussal.

A prédikátornak nem szabad elfelejtenie, hogy a híveknek a mindennapok személyes vagy családi, hivatali vagy magán életében kell kereszténységüket megtestesíteniök. Ennek következtében számot kell vetnie a családi problémákkal, a társadalmi helyzettel, az eszmédramatokkal, figyelembe véve a vonatkozó pápai és püspöki útmutatásokat. Semmiféle valóság nem maradhat számára idegen, de úgy kell beszélnie, ahogy Isten akarja, hogy beszéljen. Egyrészt nem élhet vissza tekintélyével, hogy a maga személyes nézeteit erőltesse rá a hallgatókra a civil jellegű kérdésekben, amelyekben pedig a laikusok szabadon alakíthatják ki véleményüket. Másrészt meg kell győződve lennie arról, hogy az emberi tevékenység semmiféle szférája nem mentesül az isteni törvény alól és az Egyháznak feladata, hogy ezekre a törvényekre mindig emlékeztessen és ezáltal az evangélium követelményeivel összhangban álló rend kialakulását előmozdítsa.

A prédikáció szorosan belesimul a keresztény életbe. Ráveszi a híveket az imádkozásra és bevezeti őket a „Mysterium Fidei”-be, amelyet a mise nyújt számukra. Ez a cél akkor érhető el leg-

inkább, ha a prédikátor, hála az állandó kapcsolatnak, bőségesen merít inspirációt a szentírásból és a liturgiából a pápa és a püspökök tanításainak megfelelően. Tartózkodni kell ugyanakkor a biblikus és liturgikus archaizmusoktól, amelyek a hagyomány félreismeréséből származnak, valamint az olyan teológiai elhajlásoktól, amelyek elhomályosíthatják a hit eredeti forrásait.

A prédikáció olyan mértékben gyümölcsöző, amilyen mértékben a hívek azt a Szentlélekre való beállítottsággal hallgatják. Eppen ezért a híveknek nem szabad félniük attól, hogy a pappal lelki igényeiket, életük nehézségeit megismertessék, hogy a szükséges segítséget megkaphassák. Ha szükséges, nem szabad habozniok, hogy a hallott prédikációval kapcsolatban részletesebb felvilágosítást kérjenek.

Mindenek felett pedig, ami a prédikáció hatásossága szempontjából a legfontosabb, az a pap életszentsége. Hívó embernek kell lennie, akiben ég a vágy, hogy hitét a hallgatóság felé közvetítse. Prédikációja ebben az esetben papi lelkének kisugárzása lesz, tökéletes összefüggésben saját elmékedéseivel, breviáriumával és az általa végzett liturgikus cselekményekkel. A prédikáció előkészítésére megfelelő időt kell fordítania, úgy, hogy a vasárnapi mise egész apostoli életének középpontjába kerüljön. A prédikáció így a maga és a hallgatói számára is a megszentelődés eszközévé válik. (y.)

SZÖNYI ISTVÁN GYÜJTEMÉNYES KIÁLLÍTASA. Ahítatos, komoly művészet útja jelent meg előttünk a hatvanéves Szőnyi István gyűjteményes kiállításán. Az időrendben elhelyezett képek sok tanulságot nyújtottak a figyelmes szemlélőnek, s megmutatták, honnét indult, hová jutott el a művész egy emberöltőn át.

Szőnyi István művészi fejlődése a nagybányai iskolában gyökerezik. „Tónusfestő”, azaz a határtalan, mozdulatlan színfoltok bensőséges, nyugodt líráját többre becsüli a vonal dinamikus ritmusánál. E felfogással az általános, magyar festői fejlődésbe kapcsolódik: arra az útra lépett, melyen a legtöbb „magyaros ízűnek” érzett festő járt.

Első képei érdekes módon mégis arról tanúskodnak, hogy kezdetben a vonal ígérzetét kereste inkább. Bár későbbi önállósága itt még alig jelentkezik, vonalkombinációi nemes, választékos ritmust lehelnek (*Kettős arckép, Önarckép*). A vonalvezetés karcsú melódiai mellett a színek sötétje még alárendelt szerepet játszik.

A színek azonban csakhamar izzásnak indulnak, s mélyről jövően kezdenek világítani. Ezt az elmélyült szín-ragyogást láttuk a két fürdő nőn, ahol a testszín világos tónusát szívesen párosítja a mélykék sokatmondó árnyalataival. *Hegytetőn* című képe is hasonló problémát idéz, de nyersebben, erőteljesebben kifejezve. Az égbolt extatikus kék színe fenyegetően egyesül a férfiak rozsdavörös tónusával. Mednyánszkyra emlékeztető színpárosítás ez.

Egy új korszak köszönt ezután a festőre. A helyhez kötött színek és tónusok egyszerre felszabadulnak, s átveszik tökéletes uralmukat. A vonalvezetés csaknem eltűnik. Súlyosabb, vastkosabb

formálást látunk. Egyéni stílus bontakozik ki. Eltűnik a színek mély izzása is, hogy a tempera-technikában halványabb, tompább sugárzásoknak adjon helyet. A tónusok önmagukért kezdenek élni ezeken a képeken. Álomszerűen, konturok nélkül lebegnek, s ugyanakkor valami népies ízt érzünk bennük. Nem határozott és programszerű ez a népiesség — bár a téma is legtöbbször indokolja — hanem ösztönös, rejtetten hangulatszerű és akarva-akaratlan. Valami különleges bensőségu lírát kapunk, de ugyanakkor el is veszítünk valamit: a kapcsolatot az ábrázolt formákkal. A tónusok bensőséges, de személytelenné oldódó lírája egybemos mindent: embert, széklábat, borjúfejet. Nemcsak a téma válik „nem fontossá”, de bizonyos mértékig a tartalom is. A szállongó, határtalan tónusok halvány és letompított lebegésében a formaadás egészen szükséztű. Kivételképpen jelenik meg egy-egy kép, mint a *Zebevényi temetés*, ahol a festő törődik az elhatároló kontúrokkal, sőt, éppen ez válik fő kifejező eszközzé. A vonuló embercsapat tragédiát és humort egyszerre hordoz. Így válik ki az *Anyám* című kép is, mely megint csak a vonalvezetés segítségével jelent és jellemez megindítóan.

E képek után a festő életében egy harmadik korszakot vélünk felfedezni, melyet a harmincas évek közepétől számíthatunk. A színek ismét visszakapják mélyről jövő izzásukat, de ez már nem az első korszak helyéhez kötött színeinek ragyogása. Nem: most a felszabadult, a formáktól bizonyos mértékig elvált tónusok kezdenek el derűs-ezüstös, zenei áradású világosságban ragyogni, melyeket valami finom párázat mindig megóv ettől, hogy harsányakká váljanak. A hangulatok varázsa kerül előtérbe megint, de nem a korábbi lefokozott, hanem egy gazdagabbá vált és mélyebből feltörő lírával. (*Kerti pad, Szántás, Hazafelé.*)

A személytelenné-eldodás alól azonban most is ritkán van kivétel (*Anyá és leánya*). A mozdulatlan nyugalom, a hangulat megbonthatatlan állandósága a történeteknek örök ellensége marad. Egyik legszebb képe, az *Ursályok* például, mely témája szerint valami cselekvő-elemet is hordozna — két ember egy hullát vonszol a partra — észre sem véteti sem a cselekvést, sem a tragédiát. A bűvös mozdulatlanságban elnyúló hajótestek és a víz időtlen csillogása ugyanazt az álmodó nyugalmat árasztja, melyben nem kap helyet semmi cselekvés és semmi tragédia. Az *Esernyők* című kép, mely kivételképpen erősen franciás-vonalas szellemben van megalkotva, messze túl is emelkedik a személytelen tónusok világán.

Valóban: a kiállítás tanúsága szerint a művész nem a történet és nem az emberi mozgás ábrázolója. (Csak tájaiban érezzük a dinamikát, a zebevényi dombok csodálatos, magyaros ízű hajlásaiban.) A hangulatok nagyszabású varázslója, aki a mozdulatlanság nyugalma sűríti gondanivalóját, mely témái szerint is elsősorban a falut és annak népét vetíti elénk. A végtelen nyugalmat, a bensőséges, békés csendet érezzük, melyet a felszabadult, izzó színek különös, mely muzsikával kísérnek.

Negyedik korszaknak azt neveznénk, melyete a legújabb időkben kezdett a művész, aki a szocialista realizmus problémáival ismerkedett meg. Ez a pillanatnyi jelenben folyó, s még nem egé-

szen megoldott, munkafázisa nem alkalmas arra, hogy máris ítéletet mondjunk róla. Annyit mindenesetre megláthattunk, hogy a művész, a színek izzását megtartva, a már-már elváló tónusokat ismét, realisabb kapcsolatra kényszeríti a formákkal. Témakörével pedig még fokozottabban fordult a nép felé.

Az aquarellek különleges bájú, finom szinhangulatait külön meg kell említenünk. D. L.

A PHILOTHEA MAGYARORSZAGON. Szalézi Szent Ferenc Philothéája, mely a keresztény morált a zárdamisztika magaslatairól lehozva, a világban és csuládban élöket máig felül nem mült sikerrel vezetí a keresztény élet útján, 1609-i Lyonban megjelent első kiadása után 1656-ban már negyvenedszer jelent meg az eredeti francia nyelven s már a legtöbb európai nyelvre is lefordították. Magyarul azonban csak 1764-ben adta ki először a nagyszombati jezsuita nyomda Kollárics Joakim pálos szerzetes fordításában. Tévednének azonban, ha azt hinnénk, hogy korábban ismeretlen volt Magyarországon. Egy bécsi antiquáriumban évekkel ezelött kezembe került egy több mint száz évvel korábbi, egyenesen Magyarország részére kiadott, de itthon tudtommal számon nem tartott latin fordítása. Lackner György bécsi könyvkiadó a middelburgi Martinez Mátyásnak Melchior János würzburgi segédpüspök engedélyével 1654-ben megjelent latin fordítását ugyanis 1658-ban kisméretű (5x10 cm.) zsebkiadásban Szelepcsényi György ekkori kalocsai érseknek és a magyar kancellária elnökének, a későbbi esztergomi érseknek ajánlottan újból ki nyomatta. Ajánló soráiban egyenesen megírta, kiadásával az célja, hogy Szelepcsényi tekintélyével egész Magyarországon (per totam Hungariam) is mentől gyorsabban elterjedjen és mentől több kézbe kerüljön. A Philothéának ez a latin fordítása kétségtelenül el is terjedt az országban. Kollárics előszavában hivatkozik rá s az ő magyar fordítása is ebből készült és nem az eredeti franciából. Sőt Kollárics magyar fordításának megjelenése után két évvel, 1766-ban, újból kiadta e latin fordítást a nagyszombati jezsuita-nyomda. Csak valami hiba következtében Martinez Mátyás helyett Martinez Márton szerepel a címlapon, mint fordító. Kollárics magyar fordítása után hosszú ideig nem tudunk újabb magyar kiadásról. Csak 1850-ben jelenik meg újból a Philothea Veszprémben Pongrácz József eösi plébános fordításában. Szenczy Imre csornai prépost fordítja le ezután pár évvel később az eredeti franciából s adja ki 1858-ban Szombathelyen. Szenczy fordítását húsz évvel utóbb Haugg Leó szatmáregyházmegyei pap átdolgozta s 1879-ben Szatmárt újból kiadta. E korábbi fordításokat követte 1906-ban Platz Bonifác ma is használt új fordítása, mely 1942-ig öt kiadást ért meg. (Salacz Gábor)

A NAGYSZÓTAR ÜGYE sűrűn szerepel tudományos életünk megbeszéléseinek napirendjén, s mint minden nyelvészeti kérdés, élénken érdekli a nagyközönséget is. A munkálatok jelenlegi állásáról vezetöjük, Gáldi László tanulságos — különlenyomatban is megjelent — cikkben számolt be a „Nyelvör” hasábjain. A ta-

nulmányból megtudjuk, hogy „ötven év hangyaszorgalmú munkája rejlik az eddigi gyűjtések hatalmas anyagában, mely már 1939-ben mintegy három és félmillió adatból állt, s még így is csupán százötven év (1750—1900) nyelvi fejlődését ölelte fel”.

Az állandó Szótári Bizottságot az Akadémia 1898-ban szervezte meg s ugyanebben az évben jelent meg az akadémiai Nyelvtudományi Bizottság akkori előadójának, Simonyi Zsigmondnak „Fölvívása az új Nagy Szótár munkálataiban való részvételre”. Meg is indult a gyűjtés, igaz hogy nem a legcélszerűbb módon, elsősorban a munkatársak nem mindig megfelelő fölkészültsége miatt. Azonfelül a célok, elvek s módszerek sem nyertek kellő, világos és félreérthetetlen tisztázást. Mi legyen a szótár anyaga? Felölelje a régi nyelvet is, vagy csak a mai szókincset? Kiterjeszkedjék-e a népnyelv egész szókincsére? Befogadja-e, s mily határokig, a tájszavakat, mesterség-szavakat, szaknyelvet? Minderről sok megbeszélés és vita folyt, anélkül, hogy végleges és félreérthetetlen döntés történt volna. Afelől azonban végülis nem volt kétség, hogy — Zolnai Gyulának, a Szótári Bizottság első előadójának szavai szerint — a szótárnak „a nyelvújítástól napjainkig jutó nyelvtörténetet multhatatlanul a legteljesebben fel kell ölelnie”.

Igy folyt a munka; 1921-ig közel hármezer mű került földolgozásra s az adatok száma meghaladta a kétmilliót. A harmincas években kezdődött meg az adatok rendezése, „s ez volt az első lépés az immár tekintélyesre duzzadt anyag áttekinthetővé tételére”. De magát a művet, formáját, kereteit illetőleg még a szakértőknek sem volt megbízható áttekintésük. Mennyi időt vesz még igénybe a gyűjtés? Mennyit a földolgozás? Mikor jelenik meg az első kötet? Senki nem tudott még csak megközelítően pontos választ sem adni. Egyik-másik munkatárs tizenöt-húsz évi további munkáról nyilatkozott s további évtizedekről a megjelenésre vonatkozólag, úgy hogy 1930-ban a Pesti Hírlap riportere elég találóan írta alcímnek a beszámolója alá: „A magyar nyelv Nagy-szótára nőttön nő, de szerkesztőit még bölcsőben ringatják”. Ezeket a „rémhíreket” cáfolta meg azután 1938-ban Szinnyi József. „Megcáfolom azt az elterjedt hírt — mondta — hogy csak hetven év múlva jelenik meg a Nagyszótár. Ez tévedés. Merem állítani, hogy néhány év múlva elkészül, s akkor 1750-től napjainkig kiadhatjuk a magyar szókincs szótárát... Azt hiszem, húsz kötetben elfér majd”. Elég optimista nyilatkozat, főként ha tudjuk, hogy — Gáldi László szavai szerint — „a Nagyszótár formába öntéséről a felszabadulás előtt semmiféle kialakult terv nem volt”. Kétségtelenné vált viszont, hogy nem lehet beérni az 1900-as korhatárral, hanem a szótárnak napjainkig kell követnie az irodalmi nyelv fejlődését, (viszont) a huszadik századi anyag gyűjtése jóformán meg sem kezdődött).

Jött azután a második világháború, s a Nagyszótár anyaga, több mint hatszáz, egyenkint ötezer cédulát tartalmazó doboz, aránylag komoly károktól mentesen vészelte át az ostromot és a sok költőzködést. Megindultak az Értelmező Szótár munkálatai, csakhamar szintén a megújódott Akadémia keretében, s ehhez a Nagyszótár anyagából kiemelték a múlt század nagy magyar költőire vonatkozó adatokat. Tulajdonképpen csak akkor derült ki,

mekkora — és milyen használható — kincs fekszik a dobozokban. 1952-ben újra megindult az anyag rendezése s kialakult a megbízható, hozzáértő munkatársi gárda, a Nagyszótári Csoport, Tompa József, majd Galdi László vezetésével; „számbavettük a nagyszótári gyűjtés állományát, hozzávetőleges képet nyertünk az aránylag nem is túlságosan jelentékeny háborús károkról és ami talán a legfontosabb: a Nagyszótári Csoport előterjesztései alapján megindultak a tárgyalások az Akadémiai Nagyszótár végleges jellegének kialakítása céljából”.

Foglalkozott a kérdéssel a szegedi nyelvészkongresszus is: itt világosan tisztázódtak a problémák és feladatok. Minthogy új tájszótár készül, a Nagyszótár tájszavakat „csak annyiban vehet fel, amennyiben azok az irodalmi nyelvben előfordulnak”. Ami a legfontosabb: „A szókincs életének, a szavak születésének és kihalásának megközelítő bemutatása”. A Szótár anyagából nem hiányozhat a huszadik század nyelve; meg kell indítani ennek földolgozását is, körülbelül 1960-ig.

Mindezek alapján remélhető, hogy „1970 körül kiadásra kerülhet 10–12 vaskos kötetben az újabb magyar nyelv nagy összefoglalása”. S ez az összefoglalás nyilván nem lesz „unalmas”, hiszen „az idézett szövegeknek valóban sugározniuk kell a kor hangulatát”; mint a Román Néppköztársaság Akadémiai Szótárának szerkesztői leszögezték, az idézeteknek olyanoknak kell lenniük, hogy „az olvasó kedvet kapjon az egész idézett mű elolvasására”; s az egyes címszavak alatt „valósággal meglevenedjék előtte szavaink élete, másfél évszázad nyelvi fejlődésének tükrében”.

(—.—.)

Felelős kiadó: Sik Sándor

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

G. Zs. Értelmi, vagy érzelmi legyen-e a vallásosságunk? — ilyen formában vetni fel a kérdést helytelen. A vallásosságban egyformán szerepe van az értelemnek, az érzelmenek és az akaratnak. A hit igazságaiba igyekezzünk belemélyedni értelmünkkel, az isteni parancsolatokat tartsuk be cselekedeteinkben, szívünket pedig tartsuk nyitva a természetfeletti világ érintései számára. Vallási életünk bármely irányba való leszűkítése veszedelmes. Azaz a veszedelemmel jár, hogy a vallásosságnak azt a formáját se tudjuk gyakorolni, amelynek érdekében a másik részt elhanyagoljuk. Aki például azt mondaná, hogy csak a jócselekedet fontos, hagyjuk el az értelem és a szív munkáját, a vallási életben, végül értelmetlennek és üresnek látja majd a jócselekedeteket és azokat is elhagyja. Tehát tévedett az illető, mikor azon erőlködött, hogy az értelem szerepét a többi fölé helyezze azok rovására. A szentek életéből gyakran látjuk, hogy értelmükkel éveken át tehetetlenül birkóznak egy-egy vallási problémával. De mert akaratukkal jóra törekszenek és szívüket nyitvahagyják a magasabbrendű, a mennyei érzelmek számára, egyszerre csak megvilágosodik elméjük számára is az, amit éveken át nem értettek, vagy amiben egyenesen kételkedtek. A másik esetnek is gyakran vagyunk tanúi a szentek életében. Értelmükkel belátják valaminek a helyességét és gyakorolják azt, bár szívük sötét és üresnek látszik. Az állhatatosan gyakorolt jócselekedetek hatása alatt egyszer aztán megtörik a fásultság, előnti őket az isteni érzelmek hulláma. Kérjük, ne hallgasson az ilyen válogatóra, olyanra, aki túlságosan odatapad egy dologhoz a vallásosságban. Valamin függni, fennakadni, ott maradni, valamin csüggni, állandóan valamivel lenni latinul annyit jelent: haereo. Ez a szó egyúttal azt is jelenti, hogy zavarban van és ingadozik. Ebből a szóból származik a heretizis, amit a magyar nyelv zamatos magyar szóvá alakított: eretnekséggé.

Sz. B. Bpest. A Psalterium Beatae Mariae Virginis nem más mint a — rózsafüzér. A rózsafüzért nevezzük a Boldogságos Szűz zsoldároskönyvének. Ugyanis a rózsafüzér annyi Ave Máriából áll, ahány zsoldár van a zsoldároskönyvben, azaz százötvenből. — Ami azt a kérdést illeti, melyik a szabályszerű mondása a rózsafüzérnek, ha a titkot az egyes tizedek előtt, vagy mindenegyes Üdvözlégyben mondjuk; azt mondhatjuk, hogy mind a két mód helyes. A déli, latin országokban úgy végzik az olvasót, hogy a titkot csak az egyes tizedek előtt mondják. Az északi országok-

ban általánosabb az a gyakorlat, hogy a titkot az egyes tizeden belül minden Üdvözlégnyben megismétlik „a te méhednek gyümölcse, Jézus” szavak után. Nálunk ez az utóbbi mondási mód honosodott meg.

Dr. C. G. A „vér a véremből, csont a csontomból” mondás Mózes I. könyve 2. fejezetének 23-ik verséből származik. A közhasználat, mint rendszerint minden más hasonló mondást, átalakította és kiforgatta az eredeti szöveget. Az említett helyen ugyanis, mely Éva teremtését mondja el, ez áll: „Mondá ekkor Ádám: Ez most csont az én csontomból, s hús az én húsbomból: ezt a férfi feleségének nevezzék, mert a férfiúból véteték.” Azt hisszük ez a legöregebb szállóige a világon, ami embertől származik. Ami ennél régebbi — például „legyen világosság”, az már Isten szájából való.

Rokon. — Alapjában véve igen helyeseljük ötletét, hogy fiatal házas rokonainak szánt ajándékára rá akarja vésetni Jézus Szívének azon ígéreteit, amelyeket a családra és a családi életre lehet vonatkoztatni. A családot azonban kifejezetten csak a harmadik ígértet említi: „Családjukban békességet szerzek.” A családi és házas életre azonban több is vonatkoztatható közvetve. Például: 1. Megvigasztalom őket szenvedéseikben. 2. Megadom nekik mindazon kegyelmeket, melyekre állapotuk szerint szükségük van. 3. Családjukban békességet szerzek. 4. Biztos menedékük lesznek életükben, de főleg haláluk óráján. 5. Minden vállalatukat megáldom. 10. Megáldom a házakat, melyekben Szívem képét felüggesztik és tisztelik. — Tessék választani, mit akar ezek közül még hozzátenni, a kifejezetten a családra vonatkozó ígérethez.